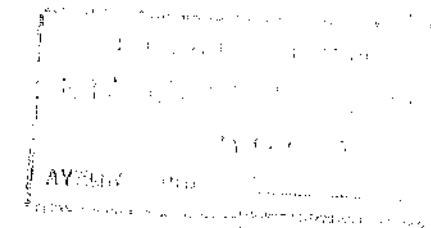

ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΤΟΣ Γ'. — ΤΟΜΟΣ Γ'.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Α. ΚΟΚΚΑΡΑΚΗ ΚΑΙ Ν. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ
ΚΑΤΑΣΤΗΤΟΥ ΔΗΜΑΡΧΕΙΟΥ

1890

ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ διὰ τὸ ἐξωτερικὸν πρ. χρυσῶ 10·
διὰ τὸ ἐσωτερικὸν δραχμαὶ 10.
Πᾶς συνδρομητὴς θεωρεῖται καὶ μέλος τοῦ Συλλόγου
ἀρχῶν ἀνευ ἐτίρας υποχρεώσεως.

ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ τοῦ Συλλόγου εἶνε ἐν τῇ συνοικίᾳ
Πλάκας ἀρ. 5. παραπλευρῶς τῇ Δημοτικῇ
Σχολῇ τῇ ἐν τῇ ὁδῷ Ἀδριανῶν.
Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1889.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

1. Σκαλτσούνη Ψυχολογικαὶ Μελέται (ΣΤ'). Ψυχολογία, φυσιολογική, φυσιολόγοι τῆς πειραματικῆς Σχολῆς. — Σχέσις τῆς Φιλοσοφίας πρὸς τὴν θείαν Ἀποκάλυψιν καὶ τὴν ταύτης ἐπιστήμην, τὴν Θεολογίαν, ὑπὸ Φ. Παπαδοπούλου. — Οἱ προσεχεῖς γέμοι. Ἡ «Ἀνάπλασις» ἐπὶ τοῖς γέμοις, ὑπὸ Κ. — Μεῖζων πάντων ὁ πόντος μικρότερος, ὑπὸ Μ. Γαλανοῦ. — Ἱστορικὰ ἔρευνα Ἑλληνος ἀρχιαισχύπου ἐν Μόσχῃ. — Γνωμικὰ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. — Δωρεὶα ὑπὲρ τοῦ Ἰαμεῖον ὁ «Ἀπόστολος Παύλος». — Δελτίον βιβλιοθήκης. — Γνωστοποιήσεις — Ἀλληλογραφία.

Ι. ΣΚΑΛΤΣΟΥΝΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

Σ'.

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΦΥΣΙΟΛΟΓΟΙ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ I

Θ' ἀκολουθήσωμεν καὶ ἐν τῇ σπουδᾷ τούτῳ μελετῶντες τὴν βεβαίωσιν τοῦ συγγραφέως τῶν «Ψυχώσεων» εἰπόντος ὅτι αἱ δοξασίαι περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ πνευματικοῦ βίου ἀπὸ τῶν μηχανικῶν τῆς ὕλης δυνάμεων, ἀνεξαρτήτως πάσης ὑπεροργανικῆς δυνάμεως, εἶνε αἱ σήμερον ἐπικρατοῦσαι μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων. Καὶ πρότερον μὲν ἐξηλέγξαμεν τὴν πλείντην ταύτην ἐπικαλούμενοι τὸ κῆρος τῶν θεωριῶν τῆς πνευματικῆς τῶν φυσιολογούντων σχολῆς, ἀποδεχομένων τὸ θρησκευτικὸν δόγμα καὶ τὴν μεταφυσικὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ ἀσώματος καὶ ἀύλου τῆς ψυχικῆς δυνάμεως, ἥδη δὲ προτιθέμεθα ν' ἀναδείξωμεν τὸ ἀσύστατον καὶ ἡμαρτημένον τῆς προτάσεως ἐκείνοι ἐπὶ τῶν πεποιθήσεων καὶ σκέψεων

τῶν παδῶν τῆς πειραματικῆς σχολῆς. Βαρύτιμοι δὲ εἶνε αὗται καὶ αἱ πασῶν σπουδαίονται, καθόσον οἱ φυσιολόγοι τῆς σχολῆς ταύτης οὐδόλως μεριμνῶντες περὶ τῶν θρησκευτικῶν δογμάτων καὶ τῶν μεταφυσικῶν ἰδεῶν, ἀποχωριζόμενοι μάλιστα ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου ἀπὸ τοῦς φυσιολόγους τῶν πνευματικῶν ἀρχῶν, ἀρνοῦνται τὰς ἰδέας καὶ τὰ συμπεράσματα τῶν ἀπὸ τὴν παρατήρησιν τῶν γεγονότων καὶ ἀπὸ τὰ ποτελέσματα τῶν πειραμάτων καὶ τῆς ἀναλύσεως τῶν φαινομένων.

II

Εἶδομεν ὅτι τὸ ἀσώματον τῆς κεντρικῆς ψυχικῆς δυνάμεως ἀποδεχόμενοι παραδέχονται ἕμει καὶ τὴν μετ' αὐτῆς σύμπραξιν καὶ συνεργασίαν σωματικῶν καὶ ὁργανικῶν δυνάμεων, αἵτινες χρησιμεύουσι κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν κρίσεων καὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐκδήλωσιν τῶν διανοημάτων ἢ κατὰ τὴν πραγμάτωσιν τῶν βουλήσεων καὶ ἀποφάσεων διατηροῦσαι τὰς σχέσεις, μεταξὺ τοῦ ἐσωτερικοῦ κέντρου τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ τοῦ ἀπτοῦ καὶ ὁρατοῦ κόσμου. Οὕτω ἰ. χ. ὁ ὁφθαλμὸς λαμβάνων τὰς πρώτας ἐντυπώσεις διὰ τῶν μορίων τοῦ φωτός διαβιβάζει αὐτὰς διὰ τῶν νεύρων τῆς ὁράσεως εἰς τὴν ἐγκεφαλικὴν ὕλην, μεθ' ἧς ἡ ψυχικὴ δύναμις, διὰ τρώπων ὕλης ἀγνώστων καὶ μυστηριωδῶν, αἰσθάνεται καὶ σύνειδε τὸ εἶδος τῶν ἐντυπώσεων καὶ ταύτας συμπαραβάλλει μὲ ἄλλας, ἃς προηγουμένως συνησθάνθη, καὶ κρίνει περὶ τῆς τοῦ σχήματος καὶ τοῦ χρώματος τοῦ ὁραθέντος σώματος ὡς καὶ περὶ

των σχέσεων αὐτοῦ μὲ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ ἢ διαφόρων εἶδους, θίλονται δὲ τὰ ἐξωτερικεύει καὶ εἰς ἄλλους τὰ ἐκδηλώσει τὰς ἰδίας κρίσεις καὶ συναισθήσεις, ἐξαγγέλλει αὐτὰς διὰ τῆς ἐνεργείας τῆς ἐγκεφαλικῆς βλῆς ἐπενεργούσης ἐπὶ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων. Σκέφθητε ἐπὶ τῶν προτάσεων τοῦ λέγοντος: «Τὸ ὄρασμα, δι' οὗ προτιθέσθαι νὰ κατασκευάσῃτε τὴν σημεῖαν τοῦ ἡμετέρου σωματίου, εἶνε ἐρυθροῦ χρώματος ἀποδοκιμῆσαι τὴν ἀπόφασιν ὡς ταύτην ὡς συμβουλευτὴ νὰ ἐκλέξητε ὄρασμα κυανοῦ χρώματος, διότι τὸ μὲν ἐρυθροῦν ὑπομνήσκει τὰ ἀπαισιὰ καὶ ἀποτρόπαια τῆς Γαλλίας δρόματα τοῦ ἔτους 1793, τὸ δὲ κυανοῦν χρώμα τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς γαλήνης συνδέεται μετὰ «ἐθνικῶν ἀναμνήσεων».

Ἡ αἰσθησις καὶ ὁ ὁρισμὸς τοῦ χρώματος προπαρσκευαζέσθαι διὰ τῆς ἐντυπώσεως τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ὁράσεως ἐπετελεσθῆσαν εἰς τὸ κέντρον τῆς συναισθανομένης καὶ συνουσίας τὴν ἐντύπωσιν δυνάμειος.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς αἰσθήσεως ταύτης παρατηρήσατε πᾶσαι ἐργασίαι ἐγένοντο ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαλίσαντος, βλῶς ὁράτοι καὶ ὑπὸ τὰς ἐντυπώσεις τῶν αἰσθητηρίων ἀνεξέλεγκτοι.

Ὁ συμβουλευτὴς συνέδεσε τὴν αἰσθησιν τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος μὲ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν.

Διέκρινε τὰς ἐποχὰς τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀπεδοκίμαζε τὰς αἰμοχαρεῖς σκηνὰς τοῦ ἔτους 1793, ὅτε ὑψώθη ἡ ἐρυθρὰ σημαία.

Ἐκρίνευ ὅτι τὸ ἐρυθροῦν χρώμα ἐναιμνήσκον ἀπαισιὰν ἐποχὴν ἦσαν βλῶς ἀνέκροστον.

Ἐξήγησεν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἑτέρου χρώμα καταλλήλότερον, καὶ συνέδεον τὴν αἰσθησιν τοῦ κυανοῦ, ἣν ἄλλοτε ἔλαβεν, μὲ τὰς ἰδέας καὶ ἀναμνήσεις καὶ ἐθνικὰς ἐλπίδας, ἐκρίνευ νὰ συμβουλευσῇ τὴν ἐντικατάστασιν τοῦ ἐρυθροῦ διὰ τοῦ κυανοῦ.

Ἐμόρφωσε τὸ σχέδιον τῆς προτιθέσεως, καὶ διὰ τῶν ἐν τῷ ἐργασίῳ μυστηριωδῶν λειτουργιῶν, μετέδωκεν εἰς τὰ φωνητικὰ ὄργανα τὰ σημεῖα τῆς μορφωθείσης κρίσεως καὶ συμβουλῆς του.

Ὅπως μεταξὺ τῆς πρώτης ἐντυπώσεως καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς προκυψάσης αἰσθήσεως, τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος, καὶ τῆς διὰ λέξεων καὶ φωνητικῶν σημείων ἐξεργασίας προτιθέσεως, ἐπε-

τελεσθῆσαν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ προτείνοντος ἐνέργειαι πνευματικαί, κρίσεις, συμπαραβολαί, ἀναμνήσεις, ἐξελέγξεις, ἐκλογὴ καὶ προτίμησης τοῦ ἐθνικοῦ συμβόλου ἀπὸ τοῦ συμβόλου ἀπαισίας ἐποχῆς.

Αἱ ἐνέργειαι αὗται προεκλήθησαν μὲν ἀπὸ τὴν παραχθείσαν αἰσθησιν ὑπὸ τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος, ἀλλ' εἶνε βλῶς ἀεὶ ὁρατοὶ καὶ ἀνεξέλεγκτοι, καίτοι συνιδόμεναι μετὰ τῆς παραχθείσης αἰσθήσεως. Τότε ἡ ἐν ἡμῖν αἰσθησις, ἡ συναισθανομένη καὶ κρῖνεται καὶ διαγνώσκουσα καὶ ἀποφασίζουσα καὶ βουλευομένη, εἶνε ὅπως τις μηχανισμὸς καὶ σωματικὴ ἐνέργεια, ἡ δυνάμεις ἀσώματος, ἐλευθέρας ἐνεργούσα, ὑπὸ τοῦ σώματος ἐξυπηρετούμενη καὶ μετ' αὐτοῦ συλλειτουργοῦσα, καὶ καθιστάσα τὸ κέντρον τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως καὶ προσωπικότητος.

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου αἱ δύο σχολαὶ τῆς φυσιολογικῆς ἐπιστήμης διίστανται εἰς τινὰ διάστασιν, ἀλλ' ὅμως συναντῶνται καὶ αἱ θεωρίαι αὐτῶν πληρέστατα συναμολογοῦνται ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου δι' ἡμᾶς σημείου τῆς ἀποδοκιμασίας καὶ ἀποκηρύξεως τῶν ὀλιστικῶν δοξασιῶν. Καὶ οἱ μὲν τῆς πνευματικῆς σχολῆς παραδεχόμενοι ὡς ἐπιστημονικῶς ἀποδεδειγμένον τὸ ἀσώματον τῆς ψυχικῆς δυνάμεως καταδικάζουσιν ἁμέσως καὶ ἀπολύτως καὶ ὀριστικῶς τὸν ὀλισμὸν, οἱ δὲ τῆς πειραματικῆς κατακλήρουσιν εἰς τὰ αὐτὰ συμπεράσματα δι' ἄλλους λόγους καὶ δι' ἄλλης μεθόδου. Διεξάξοντες οἱ τελευταῖοι ὅτι ἡ φυσιολογία δὲν πρέπει ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν πείραν τῶν σωματικῶν γεγονότων, φρονούσιν, ὅτι κατὰ τὴν μελέτην τῶν πνευματικῶν γεγονότων ἡ θεικὴ ἐπιστήμη θέον νὰ περιορίζεται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐρεῖνης τῶν αἰσθητηρίων καὶ τῶν λοιπῶν ὀργάνων δι' ὧν προπαρσκευάζονται τὰ ψυχικὰ γεγονότα ἢ καὶ ἐκδηλοῦνται, ἀφενεργούσης ἀπὸ τὴν ὁμοτιότητι τῶν πειραματικῶν ἐπιστημῶν πείσης ἐκζητήσεως περὶ τῶν πρώτων καὶ μυστηριωδῶν αἰτίων τῆς παραγωγῆς καὶ ἐκδηλώσεως τῶν ψυχικῶν φαινομένων. Καὶ μέχρι μὲν τινος χρόνον οἱ τῆς πειραματικῆς σχολῆς ὁπαδοὶ ἐδόξαζον ὅτι αἱ φυσιολογικαὶ ἐπιστήμαι δὲν ἔλυσαν τὸ ζήτημα περὶ τοῦ αἵλου ἢ τοῦ ἐνύλου τῆς ψυχικῆς δυνάμεως, ἐναντίον τῆς δόξης τῶν ὁπαδῶν τῆς

ἐτέρας σχολῆς, ἀλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη οἱ μεγάλοι ἐργηγεῖς τῶν φυσιολογικῶν ἐπιστημῶν προβάλλοντες περαιτέρω ἀπεφάνθησαν ὅτι αἱ πειραματικαὶ ἐπιστήμαι οὐδ' ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ἐπιλύσασιν δύνανται τὸ περὶ τῆς οὐσίας τῆς ψυχικῆς δυνάμεως ὡς ἀποτελοῦν ἀντικείμενον τῆς ἀποκλειστικῆς ὁμοτιότητος τῶν μεταφυσικῶν ἐπιστημῶν.

Πρὸς ἀποσάφηνσιν καὶ ἐπισταμένην ἀνάγκην τῆς βεβαιώσεως ταύτης θέλω ὑπομνήσει ἐνταῦθα περικυπτικῶς τὰς ἰδέας τῶν διασημοτέρων ὁπαδῶν τῆς πειραματικῆς σχολῆς.

III

Ὁ περικλής φυσιολόγος Κλαύδιος Βερνάρδος δὲν περιορίσθη εἰς μόνον τὴν μελέτην καὶ διαστάθμισιν τῶν νόμων τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἀναλύσας διὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν ἐμβριθείας τοὺς τρόπους καὶ τὰς μεθόδους πρὸς ἐκζητήσιν τῆς ἀληθείας, ἐπὶ ζητημάτων συνεχόμενων μετὰ τῶν ἱατρικῶν ἔμα καὶ τῶν φιλοσοφικῶν θεωρημάτων, κατέλειπεν εἰς ἡμᾶς πολυτίμους σκέψεις καὶ συμβουλὰς περὶ τὴν ὁμοτιότητα καὶ τὰ ὅρια τῶν πειραματικῶν ἐπιστημῶν.

Αἱ βιολογικαὶ ἐπιστήμαι περιορίζονται εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς καὶ τῶν διεπόντων αὐτὰ νόμων ὡς καὶ τῶν προσεχῶν αἰτίων ἐξ ὧν ἐκπηγάζουσιν, ἐφαρμόζουσιν ἀναγκάτως τὴν μεθόδον τῆς πείρας καὶ τῆς ἀναλύσεως, ἀλλὰ δι' αὐτῆς δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν οὔτε τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων οὔτε νὰ ὁρίσωμεν τὰ πρώτα αὐτῶν αἰτία. (Introduction à la Médecine Exp.)

Ὁ Νεύτων ἔλεγεν ὅτι ὁ ἐπιδιδόμενος εἰς τὴν ἐκζητήσιν τῶν πρώτων αἰτίων διὰ τῆς πειραματικῆς ἐπιστήμης ἀποδεικνύει διὰ τούτου ὅτι δὲν εἶνε σοφός. Καὶ τῷ ὄντι, προστίθεται ὁ Βερνάρδος, τοιοῦτον εἶδους ἐκζητήσεων μένουντες ἄγονοι, διότι ἐπεεργάζονται προβλήματα ἀπρόσιτα καὶ βλῶς διαφεύγοντα ἀπὸ τὴν πειραματικὴν μέθοδον (inabordables à l'aide de la methode expérimentale) (La Science Exp. par Claud Bernard. Σελ. 53)

Ὁρίζοντες τοὺς ὅρους ὑφ' οὓς τὰ νεῦρα ἐνεργοῦσι καὶ τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐκδηλοῦσι τὰς ἰδέας καὶ τὰ λοιπὰ νοητικὰ γεγονότα, ἀκριβοῦμεν τοὺς τρόπους τῆς μεταδόσεως τῶν ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων καὶ τῶν

ἐνεργειῶν καὶ ἐκδηλώσεων, ἀλλ' οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τῆς οὐσίας τῆς νοητικῆς δυνάμεως. Ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι ἡ πειραματικὴ μέθοδος ἐξυπηρετοῦσα τὴν θεικὴν ἐπιστήμην θὰ ὑπερέβαινε τὰ λογικὰ αὐτῆς ὅρια, ἐὰν ἤξίου νὰ περιορίσῃ τὸ αἰσθητικὸν καὶ τὴν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἐκζητήσιν τῶν ἐπολιτῶν ἀρχῶν καὶ τῶν πρώτων αἰτίων ἐφ' ὧν εἶνε βλῶς ἀνεκμολογία. Οὐδεμία ὑπόκειται ἀντίθεσις, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Κλαύδιος Βερνάρδος, μεταξὺ τῶν φυσιολογικῶν καὶ μεταφυσικῶν ἐπιστημῶν ὡς διερευνησῶν τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ νοῦ ὑπὸ διάφορον ἐποψιν. Οἱ μὲν φυσιολογικαὶ ἐξετάζουσιν τοὺς ὁργανικοὺς ὅρους καὶ συνθήκας ἐφ' οἷς ἐκδηλοῦνται τὰ πνευματικὰ γεγονότα, αἱ δὲ μεταφυσικαὶ, παραλείπουσαι τὰς σωματικὰς καὶ ὁργανικὰς σχέσεις, μελετῶσι τὰς ψυχικὰς ἐκδηλώσεις καὶ ἐνεργείας ἐν σχέσει πρὸς τὴν πρώτην αὐτῶν πηγὴν καὶ πρὸς τὰς αἰωνίους τοῦ συναισθήματος ἐνοράσεις, διὸ καὶ εἰς μέγα περιπίπτουσι σφάλμα αἱ φρονούσιντες ὅτι ἡμεῖς, οἱ τὴν πειραματικὴν ἐφαρμόζοντες μέθοδον, πρέπει ἀναγκάτως ν' ἀπομακρυνώμεθα ἐκ τῶν προτέρων ἰδεῶν ἢ νὰ ἐπιβήλωμεν σιγὴν εἰς τὴν φωνὴν τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἐνοράσεων τῆς συνειδήσεως, ὥπως μὴ πιστεύσωμεν ἢ ἀποδεχθῶμεν ὡς ἀληθὴ εἰρή μόνον τὰ ἐξαγόμενα τῆς πείρας, (Science Exp. σελ. 59. 66. 429. καὶ ἐπ.).

Γνωρίζω καλῶς ὅτι ὁ Jules Soury, ὡς προσμειδεῖ ἐνώπιον τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας, οὕτω περιφρονεῖ καὶ τὸ ἀπροσμάχητον κῶρος τῶν λόγων τοῦ Κλαυδίου Βερνάρδου ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῆς φυσιολογικῆς ψυχολογίας, ἐνδύμυχον δ' αἰσθάνομαι λύπην ἀναλόγιστον ὅτι παραγκωνιζόμενων τῶν ἀρχῶν τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης φυσιολόγων, προκηρύσσονται ἐν Ἑλλάδι ὡς φυσιολογικὰ ἐξιώματα αἱ τερατολογίαι τῶν ἐρασιτεχνῶν τῆς ἐπιστήμης, καὶ οὐδὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν διδασκαλίαι οἷαι αἱ ἐξῆς. «Ἐπὶ τῶν φυσιολογικῶν ζητημάτων ὁ ὀλισμὸς οὐδὲν ἐξηγεῖ, μᾶς ὁδηγεῖ δὲ εἰς τὸ κενὸν καὶ εἰς τὸν μηδενισμὸν. Αἱ ἱνὲς καὶ τὰ κύτταρα τῆς ἐγκεφαλικῆς βλῆς ἔχουσιν ιδιότητα ἐρεθιστικὰ καὶ μεταβιβαστικὰ, ἀλλ' οὐδ' εἰς δύναται ν' ἀποδώσῃ εἰς αὐτὰ τὴν ιδιότητα τοῦ αἰσθάνεσθαι, τοῦ σκέπτεσθαι ἢ τοῦ βουλεύεσθαι. Αἱ σωματικαὶ τῶν ἰσθμῶν καὶ γαγγλίων

ιδιότητες συναποτελοῦν τὰς ἐκδηλώσεις τῶν ζωικῶν φαινομένων, ἀλλ' αἱ ιδιότητες τῆς ἐκδηλώσεως δὲν ἐξηγοῦν τὸ πρῶτον αἷτιον τῶν λειτουργικῶν ἐξ ὧν πηγάζουσιν. (Science Empir. Claude Bernard σελ. 328 καὶ ἐπ. — 361 καὶ ἐπ.).

Ἀπέναντι τοιούτων βεβαιώσεων καὶ δοξασιῶν τοῦ περιφανέστερου τῶν διδασκάλων τῆς πειραματικῆς φυσιολογίας τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου, ἐπιτρέπεται ἥρᾳ γε εἰς τοὺς ὑλοδοξοῦντας τῶν ἱατρῶν τῆς Ἑλλάδος νὰ διδάσκωσιν ὅτι αἱ περὶ παρωγῆς τῶν πνευματικῶν φαινομένων ἐκ δυνάμεων τῶν κυττάρων τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης εἴνε αἱ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐπικρατούσαι ;

Καὶ δὲν ἀρκεῖ ταῦτα.

IV

Γεγονὸς ἔξιον ἐμβριθοῦς μελέτης ἀνεκρίσεται ἐν ταῖς ἡμέραις μας τεκμηριωθῇ, ὅτι οὐδεμία δύναται νὰ ἐπεξεργασθῇ σύγκρουσις μεταξὺ θρησκείας καὶ ἐπιστήμης, αἱ δὲ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀναφερόμεναι μεταξὺ ἐπιστημόνων καὶ θεολογούντων ἐπὶ ἡρώων ἀπὸ πλημμελεῖς τῶν πρώτων βεβαιώσεις ἢ ἀπὸ ὑπερφυλίας τῶν τελευταίων ἀντιποιήσεις, ἀξιούντων νὰ λύσωσιν ἐπιστημονικὰ ζητήματα διὰ τοῦ γράμματός τῶν Γραφῶν, ὥσπερ τὸ ὑπερκύβητον τῶν ἐμπνεύσεων καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύψεων ἐπεξετείνετο καὶ ἐπὶ τῆς διαγνώσεως καὶ τοῦ ὁρίσμου τῶν νόμων τοῦ ἄποθ' καὶ ὁρατοῦ κόσμου. Οὕτω δὲ κατὰ μὲν τὸν 17^{ον} αἰῶνα τοῦ Γαλιλαίου διδάσκοντος ὅτι ἡ γῆ κινεῖται περὶ τὸν ἥλιον, ἄλλων δ' ἐπιστημόνων τὰ ἐναντία φρονοούντων, ἀρχὴ τῆς Ῥωμῆας ἐκκλησίας ἐπεχείρησε τὴν διὰ τῆς Γραφῆς λύσιν τοῦ ζητήματος, τὸ δ' ἄτοπον τοιαύτης ἀξιώσεως καὶ ὑπερβασίας τῶν θεολογούντων τῆς Δύσεως ἀνωμολογήθη μεταγενεστέως καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης, πάντες δὲ οἱ θεολόγοι τοῦ καθολικισμοῦ ἀποδοκιμάζοντες τὰς ἐρευνάς κατὰ τὸν μεσαίωνα συγκρούσεις οἰκτεῖρονσι τὴν πλάνην τῶν κατὰ τοὺς παλαιότερους αἰῶνας θεολογούντων ἀναγνωρίζοντες τὸ ἀπόλυτον κύρος τῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν σφαῖραν αὐτῆς ζητημάτων. Κατ' ἀντίθεσιν τούτου, ἐπιστημονικαὶ βεβαιώσεις καὶ θεωρίαι ἀντιστρατευόμεναι πρὸς θεμελιώδεις τι θρησκευτικὸν δόγμα ἐξηλέγχθησαν ἀνυπόστατοι καὶ ψευδεῖς. Οὕτω ἡ ἀντιτιθε-

μένη εἰς τὸ δόγμα τῆς δημιουργίας, περὶ αὐτομάτου τῆς ζωῆς γενέσεως θεωρία, ἀπεδείχθη ἐν ταῖς ἡμέραις μας βλῶς πλημμελής καὶ ἀστάτος διὰ τῶν ἐπιχειρησθέντων ὑπὸ τοῦ Παστέρ πειραμάτων, ὧν ἡ ἀκριβεία ἐξηλέγχθη ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, καταδεικνύοντων τὸ φύσει ἰσχύον τῆς ἐκπορεύσεως τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς ἀνόργανου ὕλης. Ὁ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ περιορισμὸς τῆς θεολογίας ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος καὶ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἡθικοῦ νόμου, συμφωνῶς πρὸς τὰς εὐαγγελικὰς ἀρχὰς καὶ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ζωῆς, καὶ αἱ ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ γινόμεναι ἐρευνᾶι καὶ ἐπιστημονικαὶ συζητήσεις, διασκεδάζουσιν ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ πᾶσαν φαινομενικὴν ἐναντιότητα καὶ προάγουν τὴν ἁρμονικὴν μεταξὺ θρησκείας καὶ ἐπιστήμης.

Πληθὺν γεγονότων συλλέξας πρὸ τινος χρόνου μαρτυρούντων τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ἀνέφερα εἰς τὸ ἐμὸν πόνημα «L'Unité et le Matérialisme». Πέμψας ἀντίτυπον τούτου πρὸς τὸν καθηγητὴν τῆς Γενεῆς Ἐρνέστον Νισίλ, ἐπληροφόρηθην ὅτι αὐτοῦ ὅτι εἰς ὅμοιον ἐπεδόθη ἔργον μετὰ τριῶν ἐγκρίτων φυσιοδιφῶν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ τῷ ὅντι πρὸ πέντε ἐτῶν ἐδημοσίευσεν τὸ ἐκπονηθὲν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «La Physique Moderne», ἐν ᾧ συνεξητήθη μεθ' ὕλης τῆς ἐπιστημονικῆς ἐμβριθείας τὸ ζήτημα ὑπερ ἀτελῶς διετυπώτο εἰς τὴν ἐμὴν συγγραφὴν. Ἐνταῦθα θὰ περιορισθῶ ν' ἀναφέρω γεγονός, περὶ οὗ δὲν γίνεταί λόγος εἰς οὐδέτερον τῶν μνημονευθέντων ἔργων.

Πασίγνωστος εἶνε ἡ πρὸ τινων ἐτῶν γενομένη χρῆσις ἀναισθητικῶν οὐσιῶν κατὰ τὰς γενομένης χειρουργικῆς ἐγχειρήσεις, δι' ὧν, παρὰ τὸν ὅτιον τῶν λειτουργικῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τῶν ἐρεθιστικῶν καὶ μεταβιβαστικῶν αὐτοῦ ἐνεργειῶν, ὁ ὑφιστάμενος τὴν ἐγχείρησιν καθίσταται ἀνεπίδεκτος παντὸς σωματικοῦ πόνου. Ὁ περιφανὴς τῆς Γαλλίας χειροῦργος Βελρουν παρατηρήσας κατὰ τινὰς περιστάσεις τὴν ἐπὶ ἐλθοῦσαν κατὰ τῶν ἀναισθητικῶν οὐσιῶν πλήρη παράλυσιν τῶν ἐνεργειῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος, χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ ἐξ αὐτῆς καὶ ἀλλοιώσις τις πνευματικῶν τινων δυνάμεων ἀποδιδόμενων ὑπὸ τῶν

φυσιολογούντων εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν νεύρων, ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν τῆς Γαλλίας τὰς ἐπὶ τούτῳ παρατηρήσεις του, λέγων ἐν τῇ ἐκθέσει του: «Ὅποια γόνιμος πηγὴ διὰ τὰς φυσιολογικὰς καὶ ψυχολογικὰς μελέτας! Τὰ ἐκτεθέντα φαινόμενα φθάνουσι μέχρι τῆς προφανοῦς ἀποδείξεως τοῦ χωρισμοῦ τοῦ πνεύματος ἀπὸ τῆς ὕλης καὶ τῆς νοημοσύνης ἀπὸ τοῦ σώματος».

Ἐν τῶν παρατηρήσεων τούτων ὁ Ramon de Sagra, μέλος τῆς ἀκαδημίας τῆς Γαλλίας, τῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Βελγίου καὶ τοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Κάτω Χωρῶν, ὁπαδὸς δὲ τῆς πειραματικῆς τῶν φυσιολόγων σχολῆς, λαβὼν τὸ ἐνδύσιμον προέβη εἰς ἐμβριθεῖς μελέτας καὶ πειράματα πρὸς ὁρίσμον καὶ διέγνωσιν τῶν ψυχολογικῶν αποτελεσμάτων τῆς ἐπερχομένης ἀλλοιώσεως εἰς τὰς λειτουργίας τοῦ νευρικοῦ συστήματος διὰ τῆς χορηγήσεως τοῦ χλωροφορμίου καὶ ἄλλων ἀναισθητικῶν οὐσιῶν, τὰ δ' ἐξαγόμενα τῶν ἐκζητήσεων καὶ πειραματικῶν ἐρευνῶν του ἐδημοσίευσεν ἐν ἰδιαιτέρῃ συγγραφῇ ὑπὸ τὸν τίτλον «L'âme. Demonstration de sa réalité».

Μετὰ τὴν δημοσίευσιν ταύτην ὁ Ramon de Sagra συγκαταφθιμῆται βεβαίως μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων ὁπαδῶν τῆς πνευματικῆς σχολῆς, κἀκεῖνα δὲ λόγον ἐνταῦθα περὶ τῶν ἔργων του, διότι καὶ εἰς τὴν πειραματικὴν πρότερον ἀνῆκε σχολὴν καὶ διὰ τῶν πειραμάτων καὶ τῆς θετικῆς μεθόδου ἐφθασεν εἰς ἀποτελέσματα κυροῦντα τὰς ἀρχὰς τῆς ἐτέρας.

Ὁ ἀναγνώστης ἐννοεῖ ἐκδόλως ὅτι ἀδύνατος ἀποβαίνει ἐνταῦθα ἡ περὶ ὧν τῶν ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ Ramon de Sagra ἀναφερομένων πειραμάτων, μεθ' ἧς καταλήγει εἰς τὸ ἐπόμενον συμπέρασμα: «Βεβαιωθείς δι' ἀκαταγνώστων ἀποδείξεων καὶ πειραμάτων ὅτι τὰ πρὸς ἀναισθησίαν τῶν σωματικῶν πόνων χορηγούμενα φάρμακα ἀφαιροῦσι προσκαίρως τὴν ζωτικότητα τῶν διαβιβαζόντων νεύρων τὰς ἐντυπώσεις, ἀφίρουνσι δὲ ἐν ὕλειᾳ καταστάσει τὴν νοητικὴν δύναμιν, καταδεικνύεται ἐντεθεν ὅτι ἡ ψυχικὴ δύναμις δὲν ἡρτῆται οὐσιωδῶς ἀπὸ τὰ νευρικὰ ὄργανα. Ἐπειγόμεθα δ' ἐκ τούτου νὰ συμπεράνωμεν ὅτι αἱ νοητικαὶ δυνάμεις ἀπορρέουσιν ἐξ ἄλλης ἀρχῆς διαφόρου

τῆς σωματικῆς, ἢ δὲ πραγματικότης τοῦ πνεύματος ἀποδεικνύεται πειραματικῶς, καίπερ τῶν λειτουργικῶν αὐτοῦ περικαλυπτομένων ἐξ ἀδιασπάστου σκότους καὶ ἀνεξερευνήτων μυστηρίων». (Σελ. 28 καὶ ἐπ. αὐτόθι).

Ὁ συγγραφεὺς τῶν «Ψυχώσεων» οὐδεμίαν πιθανὴν ἀποδέδει βαρύτητα εἰς τὰ πειράματα ταῦτα καὶ εἰς τὰ ἐξαγόμενα τῶν ἐκζητήσεων διαπορῶν ἐπιστημόνων, ἀλλ' ἐπιχειρήσας νὰ κἀμῃ εἰς ἡμᾶς γνωστὴν τὴν κατάστασιν τῶν βιολογικῶν ἐπιστημῶν ἀπέναντι τῶν προβλημάτων τοῦ πνευματικοῦ βίου ἡδύνατο βεβαίως ν' ἀνασκευάσῃ γνώμης καὶ πεποιθήσεις καὶ ἐκθέσει ὑποβληθείσας ἐνώπιον τῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῆς Γαλλίας, ἐσθ' ὅτε καὶ ὑπὸ ἐνδρῶν οἷοι ὁ Velrουν καὶ ὁ Ramon de Sagra, ἀλλ' ὥσπερ νὰ γνωρίζῃ αὐτὸς εἰς τὸ κοινὸν ὡς μετὰ μεγάλης ἀκριβείας ἐγνώρισε καὶ ἀνέλυσε τὰς τοῦ γραμματολόγου Jules Souley. «Ἐπιχειρήσας δὲ νὰ τηρήσῃ ἐνήμερον τὴν πεφωτισμένην μερίδα τῆς κοινωνίας ἐπὶ ἐπιστημονικῶν θεμάτων καὶ ἐπὶ τῶν σημερινῶν ἐπιστημονικῶν ἐκζητήσεων ὅσαι ἐγένοντο ἐν σχέσει πρὸς τὸ περίπλοκον πρόβλημα ὑπερπαρουσιάζει ὁ ἡθικὸς καὶ πνευματικὸς ἄνθρωπος», (πρόλογος) καὶ ἐπικαλούμενος ὡς καὶ αὐτὴν τὴν μαρτυρίαν ἀγνώστου ποιητοῦ τοῦ νομα Piron (147) πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ μὴ ἐνικαίου τῆς ἀνθρωπίνης προσωποπικότητος, δὲν εἶχε δικαίωμα, φρονῶ, νὰ τηρήσῃ ἀπόλυτον σιγὴν ἐπὶ τῆς σπουδαιοτέτης τῶν συζητήσεων ἐξ ὧν διεξήχθησαν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου τῆς φυσιολογικῆς ψυχολογίας μεταξὺ τῶν διαπρεπεστάτων ὁπαδῶν τῆς πειραματικῆς φυσιολογίας καὶ τῶν φυσικῶν ἐν γένει ἐπιστημῶν. Ἰδοὺ τίς ἡ διεξαχθεῖσα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη συζήτης μεταξὺ τῶν φυσιολόγων τῆς πειραματικῆς σχολῆς.

V

Αἱ τελευταῖαι προδόδοι τῶν φυσικῶν καὶ φυσιολογικῶν ἐπιστημῶν ἐχορηγήσαν ἥρᾳ γε ἐπιχειρήματι τι ἐνισχύον τὰς θεωρίας τοῦ ὕλισμοῦ, περὶ ἐκπορεύσεως τῶν πνευματικῶν γεγονότων ἀπὸ τὰς μηχανικὰς δυνάμεις τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης, ἀνεξερευνήτως πάσης πνευματικῆς δυνάμεως ; Ἐὰν ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε βεβαιωθέντων ἐξαγόμενων τῶν ἐπιστημονικῶν προόδων δὲν προέκυψεν ἀπόδειξις οὐδ' ἐπιχειρήματι τι ὑπὲρ

τῶν ὑλιστικῶν δοξασιῶν, δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι νέαι πρόοδοι καὶ νέαι τῆς ἐπιστήμης κατακτήσεις δύνανται ἐν τῷ μέλλοντι νὰ μῆς ὀδηγήσωσιν εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ἐπεγεγομένου ζητήματος μεταξὺ ὑλιστῶν καὶ πνευματιστῶν.

Καὶ οὐδεὶς μὲν τῶν ἐπιφανῶν φυσιολόγων τῆς πειραματικῆς σχολῆς ἐβεβαίωσεν ὅτι αἱ γενόμεναι πρόοδοι ἐν τῷ καθ' ἡμῶς αἰῶνι ἐχορήγησαν νέον τι ἔκτισμα εἰς τὰς ὑλιστικὰς δοξασίας, ἀλλ' οἱ σπουδαιότεροι μεταξὺ αὐτῶν ὑπεστήριξαν ὅτι αἱ φυσικαὶ καὶ φυσιολογικαὶ ἐπιστήμαι, οὐδὲ ἐν τῷ μέλλοντι δύνανται νὰ φέρωσι λύσιν τινὰ ἐπὶ τῶν προβλημάτων τοῦ πνευματικοῦ βίου.

Ὁ πολὺς μεταξὺ τῶν φυσιοδιδόνων τῆς Ἀγγλίας Τίνδαλ, ὥριζεν ὡς ἐξῆς τὴν θέσιν τῆς ἐπιστήμης ἐν τῷ προκειμένῳ ζητήματι: «Αὐξάνων ὅτι μεταξὺ τῶν συναισθημάτων μας καὶ τῆς τοῦ ἐγκεφάλου καταστάσεως ὑπάρχει σχέσις καὶ ἁρμονία, ὥρισα τὸ σημεῖον μέχρι τοῦ ὁποῖου ὁ ὕλισμός δύναιται νὰ προσβῇ μετὰ λογικότητος. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου καὶ ἐν τοιούτῳ μέτρῳ ὁ ὕλισμός δύναιται ν' ἀποκρούσῃ πᾶσαν κατὰ τῶν ἀρχῶν του ἐπίθεσιν. Ἀλλ' ὁ ὕλιστὴς δὲν δύναται νὰ προσβῇ περαιτέρω, οὐδ' ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ἡ σύνθεσις τῶν κυττάρων τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης καὶ αἱ τούτων δυνάμεις ἐξηγοῦσι τὰ πνευματικὰ φαινόμενα, καθότι ἐν πράγματι οὐδὲν ἐξηγοῦσι. Πᾶν ὅ,τι δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν εἶνε, ὅτι καὶ μεθ' ὅλας τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης τὸ πρόβλημα περὶ τοῦ ὑλιστικῶν συνδέσμου μεταξὺ σωματικῶν καὶ πνευματικῶν φαινομένων, μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς, μένει σκοτεινὸν ὡς ἦτο τὸ πρὶν, οὐδ' αἱ σημεριναὶ πρόοδοι τῶν ἐπιστημῶν διεφώτισαν». (The Reason of the Man of Magy. Σελ. 203).

Καὶ ταῦτα μὲν ἔχουν πρὸς ἀραίρεσιν τῶν βεβαιώσεων τοῦ συγγραφέως τῶν «Ψυχώσεων» εἰπόντος ὅτι αἱ ἐκκρατούσαι σήμερον εἰς τὴν ἐπιστήμην ἰδέαι εἶνε αἱ τοῦ Jules Soury, ἀλλὰ τὸ πάντων σπουδαιότερον εἶνε ὅτι συμφώνως πρὸς τὰς δοξασίας περιελαθὼν τῆς πειραματικῆς φυσιολογίας διδασκάλων οὐδέποτε οὐδ' ἐν τῷ μέλλοντι δύνανται νὰ ἐπικρατήσωσι.

Ὁ πρότερος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερο-

λίνου ὁ πλουτίσας τὴν ἐπιστήμην διὰ τῶν ἀνακαλύψεων του περὶ ζωικοῦ μαγνητισμοῦ, διετύπωσε πρῶτος τὸν ἐπιστημονικὸν ἀφορισμόν, ignotum est ignorabilis. «Αἱ φυσικαὶ καὶ φυσιολογικαὶ ἐπιστήμαι, ἔλεγεν ὁ σοφὸς ἀνὴρ, δὲν δύνανται ν' ἀπομακρυνθῶσιν ἐπὶ τὴν πειραματικὴν μέθοδον χωρὶς νὰ ὑπερπηθῶσιν τὴν σφαῖραν τῆς ἐρμηνευτικότητος καὶ νὰ ἐισβάλλωσιν εἰς πεδίου ὧς ἀλόγιστον τῶν θετικῶν ἐκζητήσεων. Ἀλλὰ τὰ νοητικὰ φαινόμενα, καὶ ἰδίως τὰ τῆς βουλήσεως, ἐξαργύρωμα ἀπὸ ἐλευθέρως καὶ μεταβλητῆς καὶ ἀοράτου αἰτίας μὴ δυνάμεν νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν ἐξέλεγχον τῆς πειραματικῆς μεθόδου, διαφεύγουσιν ὧς τὴν ἐρμηνευτικὴν τῶν φυσιολογικῶν ἐπιστημῶν καὶ ὑπάρχοντα εἰς τὴν σφαῖραν τῶν μεταφυσικῶν θεολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἐρευνῶν. Ἡμεῖς λοιπὸν οἱ τῆς θετικῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν νόμων τῆς μηχανικῆς ἐκζητοῦμεν οὐ μόνον διακεκμηθὰ ἐν πλήρει ἀρρίαι καὶ ἀμαθείς ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα ἔργον καὶ ἀνέδεικται διατηρηθῆσθαι ἐσαεὶ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ὡς ἐν τῆς ἀπολύτου ἀναρμοδιότητος τῶν φυσικῶν καὶ φυσιολογικῶν ἐπιστημῶν πρὸς μελέτην καὶ ἐπίλυσιν προβλημάτων μηδεμίαν ἐχόντων σχέσιν πρὸς τοὺς ἀναποδρίστον καὶ μοιραίους νόμους τῆς γενικῆς μηχανικῆς».

Ὅπως μὴ παρατείνω τὸν λόγον ἐπὶ τῆς ἐπεγεγομένης συζητήσεως ἀναφέρω τὰς περὶ αὐτῆς κρίσεις τοῦ δημοσιεύσαντος τὴν γνωστὴν κριτικὴν ἱστορίαν τοῦ ὕλισμοῦ καθηγη τοῦ Lange.

Ὁ Lange δὲν εἶνε ὕλιστὴς, ἀλλ' ἐλευθεροφρονὸν περὶ τὰ θερησκευτικά, μηδὲν δὲ συμπαιδὸν πρὸς τὰς μεταφυσικὰς θεωρίας ἀνεδείχθη, κατὰ τὸν γάλλον μεταφραστὴν, ἀληθὴς ὑπερασπιστὴς τῶν ὑλιστικῶν δοξασιῶν. Καὶ ὅμως, ἰδοὺ τίνι τρόπῳ διετύπωσε τὰ τῆς σημερινῆς θέσεως τῆς ἐπιστήμης περὶ τῶν προβλημάτων τοῦ πνευματικοῦ βίου μετὰ τὴν διεξαχθεῖσαν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ ἐπεγεγομένου ζητήματος ὑπὸ τοῦ Bois-Reymond.

«Αἱ σημεριναὶ πρόοδοι τῆς ἐπιστήμης μᾶς ὀδήγησαν εἰς τὴν λογικὴν ἐξήγησιν πάντων τῶν φαινομένων διὰ τῆς κινήσεως καὶ δυνάμεως τῶν μορίων τῆς ὕλης. Αἰὰ τῆς ἀτομιστικῆς καὶ τῆς κινήσεως ἐξηγοῦμεν τοὺς νόμους

VI

τῆς θερμότητος, τοῦ ἤχου, τοῦ φωτός καὶ πᾶσης χημικῆς ἢ φυσικῆς μεταβολῆς, ἀλλ' ὅμως ἡ ἀτομιστικὴ καὶ αἱ δυνάμεις τῶν σωματικῶν μορίων δὲν δύνανται νὰ δώσωσιν οὐδὲ σήμερον ἐξήγησιν τινὰ ὡς καὶ αὐτῆς τῆς ἀπλότητος καὶ ἐστῆς τοῦ ἤχου, τοῦ φωτός, τῆς γένεως καὶ τῆς θερμότητος. Καὶ μετὰ τὰς γενόμεναι ἀνακαλύψεις καὶ προόδους, καὶ μετὰ τὰς ἐπελθούσας διασταθμίσεις ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ ἀτόμου, (μορίου ἢ κυττάρου) ἡ ἄβυσσος εἶνε βαθυνέτη, οὐδὲ δύναται ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ἐκλείψῃ καὶ καθ' ἡν περίστασιν αἱ πρόοδοι προβῶσι μέχρι τοιούτου βαθμοῦ ὥστε ν' ἐποβῇ ἡμῖν ἔρριπτος ὁ μετὰ πάσης ἀκριβείας ὁρισμὸς τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ πάσης μηχανικῆς τῶν κυττάρων δυνάμεως ἐνταπακτισμένης πρὸς τὴν προκαληθεῖσαν αἰσθησιν. Ἡ ἐπιστήμη δύναιται νὰ ἐλπίσῃ ὅτι ἡμεῖς τινὰ δύνανται νὰ ἐξηγήσῃ τὰς πολυπλόκους κινήσεις καὶ μεταβολὰς τῆς ζωῆς ὀδηγουμένη ἀπὸ τὸν νόμον τῆς διατηρήσεως τῶν δυνάμεων, ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη οὐτε ἐν τῷ παρόντι οὐτε ἐν τῷ μέλλοντι δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀπλοστέτην αἰσθησιν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, τοῦ συναισθημονίου Ἐγώ. (Langue, Hist. du Mat. Méros A'. Kap. A').

«Καὶ ἐὰν ἐπιμείνωμεν, ἐξακολουθεῖ γράφων ὁ Lange, ἐὰν ἐπιμείνωμεν (si l'on s'obstine) εἰς τὰς προσπαθείας μας πρὸς ἐξέλιψιν τοῦ φαινομένου δυσμοῦ, δυνάμεθα ν' ἀκολουθήσωμεν τὴν διαχαρμαχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Zoellner ὁδὸν ἀποδίδοντας τὴν αἰσθησιν εἰς τὰς μηχανικὰς τῆς ὕλης δυνάμεις, (τοῦτο κἀμνεὶ ὁ συγγραφεὺς τῶν «Ψυχώσεων») ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ὅτι βεβαίως τοιαύτη δὲν εἶνε ἐπιστημονικὴ, ἀλλ' εἶνε ὑπερβατὴ θεωρία μηδὲν δὲ διαφωτίζουσα τὸ μέγα εἴημα. Ὅπως βεβαίως ὡς ἐπιστημονικὸς τοιαύτην ὑπόθεσιν, εἶδε ν' ἀποδείξωμεν προηγουμένως τὸ ἐρριπτόν τῆς ἀνθρωπίνης αἰσθηματικότητος διὰ τῆς ἀπλῆς τῶν κυττάρων δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ τὴν συνείδησιν εἰς τὴν ὕλην ἐὰν ἐδεσμεύωμεν, θ' ἀπέβαινε καὶ τότε ἀκατάληπτον τὸ ἐναιον τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ἐγκεφαλικῶν τῆς ὕλης μορίων». (Μέρος Β'. Kap. A'. αὐτόθι.)

Καὶ τότε, φίλοι ἀναγνώσται, πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς νέαν ἐξέλεγχον τῶν ἐν τῇ συγγραφῇ τῶν «Ψυχώσεων» περιεχομένων ἐπιστημονικῶν ἐποπλανήσεων, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σῶς ἐφηγηθῶ ἐπισυδίων τι τοῦ ἐμοῦ ἐπιστημονικοῦ βίου ἐπικουρίζον συνοπτικῶς τὰ ἐν τῷ σπουδασματι τούτῳ ἐκτεθέντα.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1886 ἀνέγνων εἰς τὸν ἐν Τεργέστη ἰταλικὸν σύλλογον «Miserere» διατριβὴν περὶ τοῦ θερησκευτικοῦ αἰσθηματος ὑπὸ ἀνθρωπολογικῆν ἑποψιν ἀναλυόμενον. Τὴν ἐπαύσαν ὁ κ. Α. Goraucchi, ἱατρὸς ἐξοθημεύστου πολυγυνωσίας, ἐλθὼν παρ' ἐμοῦ καὶ κοινοποιήσας μοι φιλόφρονες κρίσεις περὶ τοῦ ἀναγνώσματος, παρεκάλεσέ με νὰ τοῦ δώσω τὸ σχετικὸν χειρόγραφον καὶ νὰ τοῦ ἐπιτρέψω ἅμα νὰ καταχωρίσῃ παράγραφον τινὰ ἐξ αὐτοῦ εἰς ἴδιον πόνημα τὸ ὁποῖον ἐπρόβλετο νὰ δημοσιεύσῃ.

Παραδοὺς τὸ ζητηθεῖν μοι χειρόγραφον καὶ χορηγήσας τὴν ζητηθεῖσάν μοι ἄδειαν «ἡ ἐπιδοκιμασία τοῦ ἐντελοῦς ἔργου μου, εἶπον τῷ ἱατρῷ, εἶνε εὐφρόσυνος δι' ἐμέ, ὡς πηγάζουσα ἀπὸ ἐξοχὸν ἐπιστήμονα, μέλιστα δὲ ἀπὸ ἱατρὸν εὐφυέστερος πείρας καὶ μετῃσεως.

— Ἐλπίζω, ἀπήντησε τότε ὁ κ. Goraucchi, ὅτι ὑμεῖς δὲν συμπεριέξασθε τὴν ἀποδίδουσαν πεποιθήσιν εἰς πάντας τοὺς ἱατροὺς ὑλιστικὰ φρονήματα. Ζεῖς οἱ Ἕλληνες γνωρίζετε βεβαίως ὅτι ὁ μέγας ἐν ἱατροῖς Γαλήνῳ οὐ μόνον ὑπῆρξεν ὁ εὐσεβέστατος τῶν ἀρχαίων, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ σύστημα τῆς θεολογίας του ἐστήριξεν ἐπὶ τῆς ὁργανώσεως τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Γνωρίζετε ὅτι καὶ ὡς παθολόγος καὶ ὡς φυσιολόγος εἶμι ὁπαδὸς τῆς πειραματικῆς σχολῆς, καὶ ὅμως οἰκτείρω μὲν τοὺς πιστεύοντας ὅτι ὁ ἡθικὸς καὶ πνευματικὸς τοῦ ἀνθρώπου βίος ἐκπηγάζει ἀπὸ μόνον τὸν σωματικὸν αὐτοῦ ὁργανισμόν, ἐλέγχω δὲ δημοσίᾳ καὶ μετὰ παρηγοίας τοὺς συναδέλφους μου ὅσοι διδάσκουσιν ὅτι ἡμεῖς οἱ ἱατροὶ ἢ οἱ εἰς τὰς φυσιολογικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας ἐκιδουθέντες γνωρίζομεν τι περισσότερον ἀφ' ὅσα γνωρίζει ὁ ἑσχατος τῶν ἐργατῶν ἐπὶ τῶν ἐπιχειρουμένων προβλημάτων, περὶ τοῦ μυστηριώδους συνδέσμου τοῦ συναρμοζοῦντος τὰς πνευματικὰς δυνάμεις μετὰ τῶν λειτουργιῶν

τοῦ σωματικοῦ ὁργανισμοῦ τῶν συναποτε-
λουσῶν τὸ ἐνιαῖον τῆς ἀνθρωπίνης προσώπι-
κότητος.

— Γινώσκω καλῶς, Κύριέ μου, παρετήρησε
τότε εἰς τὸν εὐφραδῆ ἐπιστήμονα, τὰς περὶ
ὕλισμοῦ δοξασίας σας καὶ τὰς θεωρητικὰς
πεποιθήσεις τῶν ἐξόχων ἐπιστημόνων καὶ φυ-
σιολόγων. Ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ ὁ κατὰ τὸν πα-
ρελθόντα αἰῶνα παραστήσας τὸν ἀνθρώπου ὡς
μηχανὴν ἦτο ἰατρός, καὶ οἱ πλείστοι τῶν ἐν
τῷ καθ' ἡμῶς χρόνῳ διδάσκοντες εἰς τοὺς
λαοὺς τὰς ὅσων ψευδεῖς τύψεις καὶ ἡθοιοφύλους
ὑλιστικὰς θεωρίας ἀνέχουσιν εἰς τὴν τάξιν
τῶν ἰατρῶν.

— Ναί, ὑπέλαβε τότε μετὰ τῆς διακρινού-
σης τὸν ἰατρὸν ζωηρότητος καὶ εὐφραδείας,
γνωρίζω ὅτι ὁ Λαμετρίος ἦτο εἰς τῶν ἀφανῶν
ιατρῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος γενόμενος
γνωστὸς διὰ τοῦ μεγέθους τῆς ἀσεβείας του
καὶ διὰ τὸ ἀπέφαινον τῆς ἀλογίας τῶν θεω-
ριῶν του, ἀλλὰ καὶ ὁ Χάλλερ ὑπῆρξεν ὁ κρέ-
τιστος τῶν ἰατρῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος,
ἐγκαταλείψας δὲ τὸ ἐνδοξον στάδιον του καὶ
ἀποβαλὼν πάσας τὰς γενόμενας εἰς αὐτὸν ἡγε-
μονικὰς προτάσεις, ἔσωσε τὴν τιμὴν τῆς ἐπι-
στήμης ἀνασκευάζων μὲν τὰ ἀσεβῆ συγγράμ-
ματα γενόμενος δὲ νέος τοῦ Εὐαγγελίου ἀπό-
στολος. Γνωρίζω ὅτι ἰατρός εἶνε ὁ Βίχνερ, ὁ
δημοσιεύσας ἐν ταῖς ἡμέραις μας τὸ ἀνεπιστη-
μονικώτερον ἔργον καὶ ἀλεθριώτερον τῶν συγ-
γραμμάτων, ἀλλὰ ἰατρός ἦτον καὶ ὁ περιχλεὶς
διδάσκαλός μου Κέρολζ Φίλιππος Χάρτμαν,
καθηγητὴς τῶν ἱατρικῶν ἐπιστημῶν εἰς τὸ
Βιενναῖον πανεπιστήμιον, τιμὴ δὲ καὶ ἀγλαΐ-
σμα τῆς πειραματικῆς τῶν φυσιολογούντων
σχολῆς, ὁ δημοσιεύσας τὸ σύγγραμμά ὑπὸ τὴν
ἐπιγραφὴν: «Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐν ταῖς
σχέσεσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν ὁργανικὸν βίον».
Καταδείξας ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ ὅτι αἱ πα-
θολογικαὶ καὶ φυσιολογικαὶ ἐπιστήμαι διὰ-
κρίνεται εἰς νηπιώδη κατάστασιν καὶ ὅτι ἔγνω-
στος εἶνε δι' ἡμῶς ἡ χώρα τοῦ ἀνθρώπου
σώματος, ἐξ ἧς ἐκπορεύονται καὶ εἰς ἡμῶς
συνοῦνται αἱ λειτουργίαι τοῦ νευρικοῦ συστή-
ματος, ἐδίδαξεν, ὅτι ὁ βουλούμενος νὰ ἐξυπη-
ρετήσῃ τὴν ἀλήθειαν ἰατρός ἀνομιολογεῖ μὲν
τὴν ἐμάθειαν τῶν φυσιολογικῶν ἐπιστημῶν
ἐπὶ τῶν συνεχόμενων μετὰ τοῦ πνευματικοῦ

βίου προβλημάτων, κλίνει δὲ γόμην ἐνώπιον
τῆς ὑπεριέτης Σοφίας καὶ ἐξανίσταται κατὰ
τῶν ἀποτολμώντων νὰ διδάσκωσιν εἰς τοὺς
λαοὺς ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἀνεκάλυψε ἀλήθειαν
τινα ἀντιστρατευομένην πρὸς τὰς πεποιθήσεις
περὶ τοῦ ζωοποιούντος τὸν ἀνθρώπου ἀδια-
φθόρου καὶ ἀθάνατον πνεύματος.

Μετά τινος ἐβδομάδας ὁ ἔξοχος ἰατρός μὲ
ἐπεμψε τὸ δημοσιεύθην ὑπ' αὐτοῦ πόνημα ὑπὸ
τὴν ἐπιγραφὴν «*Feloga*», ἐν ᾧ δημοσιεύσας
συλλογὴν ἑκατὸν εἰκοσὶ περίπου περιπτώσεων
σωματικῆς παραλυσίας ἔνευ ἐλαχίστης τινὸς
διανοητικῆς ἢ ἡθικῆς μεταβολῆς καὶ ἀλλοιώ-
σεως, ἐτίμησε μὲν τὴν ἐμὴν διακριβήν, κατα-
χωρίσας ἐν αὐτῇ μίαν τῶν παραγραφῶν, ἐδη-
μοσίευσεν δὲ καὶ χωρὶς τινὸς ἐκ τῆς συγγραφῆς
τοῦ Χάρτμαν ἐξ ὧν ἀποσπῶ ἐνταῦθα τὸ ἐπό-
μενον:

«*II* φυσιολογία μᾶς ὁδηγεῖ εἰς ἀνωτέραν
σφαίραν. Εἰσδύουσα διὰ τῆς ἐμβρυϊκοῦς μελέ-
της τοῦ σωματικοῦ ὁργανισμοῦ εἰς τὰ βέβαια
τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, διορᾷ ἐν αὐτῷ τὸ
ἄφθαρτον καὶ αἰώνιον καὶ διαγινώσκει τὸν
σκοπὸν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Ὡς γὰρ ὁ
ἀνθρώπος ζοῶν ἐπὶ τῆς γῆς διατηρῶν ἑαυτὸν
τὰς σωματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις καὶ ἀπολαύων
τῶν τῆς φύσεως δωρημάτων. Ἀλλ' ὡς ἀνα-
πτύσσει συγχρόνως καὶ τὸν πνευματικὸν αὐ-
τοῦ βίον ἐν τῇ ἐκζητήσει τῆς ἀληθείας καὶ ἐν
τῇ ἐκπληρώσει τοῦ καθήκοντος, ὥπως, ὁδηγού-
μενος ἐκ τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀρετῆς προθ-
παντῆσιν τὸν θάνατον ἐν γαλήνῃ καὶ ἐλπίδι,
παρενόμενος εἰς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, εἰς τὴν
τύπον ὃν προπαρεσκεύασαν δι' αὐτὸν αἱ ἐπὶ
τῆς γῆς ἀρεταὶ καὶ αἱ τῆς ἀνταπαρηγίας πρά-
ξεις καὶ εὐεργεσίαι του, εἰς τὴν αἰώνιαν ἁρ-
μονίαν καὶ μακαριότητα».

ΕΠΙ

Ἔστωσαν ἐλεύθεροι οἱ ὀλοδοξοῦντες τῶν
ιατρῶν τῆς ἑλλάδος νὰ φρονῶσι τὰ ἐναντία
τῶν ἐπιφανῶν τῆς ἐπιστήμης ἐργαζόμενοι. Ἡ ἐ-
λευθερία τῆς συνειδήσεως εἶνε τὸ θεμελιώδες
δῶγμα τοῦ Χριστιανισμοῦ καθ' οὗ ἐκονομῶς ἡ
ἀπερισκέπτως ἐργάζονται. Ἔστωσαν ἐλεύθεροι
νὰ πιστεύωσιν ὅτι τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκον-
τος τὸ ὁδηγοῦν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς κλίμας τοῦ
πέσχοντος παρ' οὗ οὐδεμίαν προσδοκῶσιν ἐ-
μοιβήν, καὶ τὰ πρὸς τὴν οἰκογένειαν καὶ πρὸς

ΣΧΕΣΙΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΕΙΑΝ ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΑΥΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΝ, ΤΗΝ ΘΕΟΛΟΓΙΑΝ.

τὴν πατρίδα αἰσθημάτων των, καὶ αἱ κτήσεις
τῆς διατοίας καὶ τῆς ἀγνότητος τοῦ φρονήμα-
τός των, εἴτε προόντα μηχανικῶν καὶ ἀσυν-
ειδήτων δυνάμεων τῶν μορίων καὶ τῶν ἀ-
τόμων τῆς ἐκνευρικής ὕλης. Ἐλεύθεροι ἔ-
στωσαν νὰ κρίνωσι τὰς διδασκαλίας τοῦ Βί-
χνερ καὶ Μολεσούτ καὶ νὰ κηρύττωσι σωτη-
ρίους τὰς ἀρχὰς καθ' ὅς ἀρετὴ καὶ κακία εἶνε
φαινόμενα ἀναγκαῖα μηχανικῶν καὶ ἀναπο-
δράστων νόμων τῆς φύσεως μηδὲλως διαφε-
ρόντων τῶν ἐνστημάτων τοῦ χοίρου καὶ πά-
σης ἄλλης κτηνώδους ζώης. Ἀλλ' ἐν ὀνόματι
τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς μὴ
συκοφαντῶσι τὴν ἐπιστήμην βεβαιούντες ὅτι
τοιαῦτα τερατώδεις ἀρχαὶ εἶνε αἱ μετὰ τῶν
ἐπιστημόνων τῆς Ἑσπερίας ἐπικρατούσαι.

Ἰατροί, φυσιολόγοι καὶ φυσιοδίφαι! Ἐάν
ἔχετε νῦν τινὰ ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν νὰ
μᾶς διδάξητε, καλῶς νὰ ἐλθετε, Ἰδοὺ ἡμεῖς
ἔτοιμοι ν' ἀποδεχθῶμεν πᾶσαν τῆς ἐπιστήμης
νέαν κατέκτησιν, ἀδιωκοῦντες ἐν αὐτῇ ἡμε-
σὺμφωνος πρὸς τὰς ἐπικρατούσας ἰδέας ἢ ἀντί-
κειται εἰς ἀρχαίας πεποιθήσεις καὶ παραδόσεις.
Ἡ σφαίρα τῆς θεωρητικῆς ἰδέας εἶνε διά-
φορος τῆς περιφερείας τῶν ἐπιστημονικῶν ἐκ-
ζητήσεων, πᾶσαν δὲ προκύψουσιν σύγκρουσιν
ἐνκόλως θ' ἄρουμεν ὁρίζοντες τὴν ἐπὶ τοῦ ἐγει-
ρομένου ζητήματος ἁρμοδιότητα καὶ μέθοδον
πρὸς συζήτησιν καὶ ἔρσιν πέσης παρανοήσεως.
Ἀλλ' ἐν παραβιάζοντες τοὺς λογικοὺς τούτους
ὅρους μᾶς περιστάνετε ὡς ἐπιστημονικὰς ἀλη-
θείας προτάσεις φαντασιώδεις καὶ παραλόγους
θεωρίας ἀποκρουόμενας ἀπὸ τοὺς φωστῆρας
τῆς ἐπιστήμης, ἐν ἀποσιωπῶντες τὰς δοξασίας
καὶ τὰς πεποιθήσεις τῶν Κλαυδίων Βερνάρ-
δων καὶ τῶν Τίνδωλ καὶ τῶν Bois-Rey-
mond, μᾶς προτείνετε ὡς ἐπιστημονικὴν ἀν-
θεντίαν ἐπὶ φυσιολογικῶν ζητημάτων τοὺς
Jules Soury καὶ Piron, τότε καθήκον ἔχο-
μεν, καταρχόμενοι εἰς τὴν πάλιν καὶ πλου-
τοῦντες τὸ ταμεῖον τῶν γνώσεών μας διὰ τῶν
συμβουλῶν καὶ τῶν μελετῶν τῶν διαπρεπε-
στάτων μετὰ τῶν ζώντων ἐπιστημόνων, νὰ
προσπείσωμεν τὴν συνειδήσιν τοῦ λαοῦ καὶ
τὴν καρδίαν τῆς νεότητος ἀπὸ τοὺς κινδύνους
τῆς ἀπονεκρώσεως τῶν θεωρητικῶν φρονη-
μάτων καὶ ἐλπίδων καὶ ἀπὸ τῆς ἀπειλουμένης
ἐκμηδενίσεως τοῦ κύρους τῶν νόμων τῆς ἡθι-
κότητος καὶ τοῦ καθήκοντος.

Φιλοσοφία κατὰ τὸν ὀνοματώδη ὁρισμὸν
εἶνε τὸ τὴν σοφίαν φιλεῖν καὶ πάσῃ δυνάμει
πρὸς αὐτὴν τείνειν. Τὸ φιλεῖν δὲ τοῦτο καὶ
ταίνειν πρὸς τὴν σοφίαν ἔλαχε τῷ θνητῷ γέ-
νει, τοῦ Θεοῦ μόνου ὄντος σοφοῦ καὶ τῆς σο-
φίας κατόχου, καθὼς ὁ δαιμόνιος Πλάτων εὐ-
μυνότατα διδάσκει ἐν Φαῖδρῳ (σελ. 278 D)
«Τὸ μὲν σοφόν, ὦ Φαῖδρε, καλεῖν ἔμοιγε μέ-
γα εἶνε δοκεῖ καὶ τῷ Θεῷ μόνῳ πρέπειν» τὸ δὲ
ἢ φιλόσοφον ἢ τοιοῦτόν τι, μᾶλλον τε ἂν...
ἁρμόττοι καὶ ἐμμελεστέως ἔχει καὶ ἐν Πλα-
μενίδῃ (σελ. 134 C) «οὐκοῦν εἴπερ τι ἄλλο
αὐτῆς ἐπιστήμης μετέχει, οὐκ ἂν τινα μᾶλλον
ἢ Θεὸν φαίης ἔχειν τὴν ἀκριβεστάτην ἐπιστή-
μην; ἀνάγκη». Γνωστὸν δὲ, ὅτι καὶ ὁ Πινδα-
γόρας, μὴ ἔξιον νὰ καλεῖται σοφός, διότι μόν-
ος ὁ Θεὸς τοιοῦτος, ὠνόμασεν ἐαυτὸν φιλό-
σοφον, ἐραστὴν δηλαδὴ καὶ φίλον τῆς σοφίας.
Ἀλλὰ τί ἐστὶ σοφία; σοφία ἐστὶν ἐνθεὸν μὲν
ἢ ἐπὶ γένωσις τῆς ἀνωτέρας καὶ ἰδεώδους ἀλη-
θείας, ἐτέρωθεν δὲ ὁ τῇ ἐπὶ γένωσι καὶ τῇ
πῶν καὶ ἁρμόττων ἡθικὸς βίος κατὰ ταῦτα
φιλοσοφία εἶνε ἡ τοῦ ἀνθρώπου σπουδὴ πρὸς
ἐπίγνωσιν οὐχὶ τῆς ἐμπειρίας ληπτῆς, ἀλλὰ τῆς
ἀνωτέρας καὶ ἰδεώδους ἀληθείας καὶ ἡ κατὰ
τὴν ἐπίγνωσιν ταύτην μόρφωσις τοῦ ἡθικοῦ
αὐτοῦ χαρακτῆρος, ὅποτε οὕτως τὸ τοῦ Πλά-
τωνος ἐκεῖνο ἐν Ἀρχαίῃ εἰπεῖν (σελ. 188 A)
«κομιδὴ δοκεῖ μουσικὸς εἶναι, ἁρμονίαν καλ-
λίστην ἡρμοσμένος, οὐ λόρον οὐδὲ παιδιὰς
ὄργανα, ἀλλὰ τῷ ὄντι ζῆν, ἡρμοσμένος αὐτὸς
αὐτοῦ τὸν βίον σύμφωνον τοῖς λόγοις πρὸς
τὰ ἔργα». Τούτων οὕτως ἔχόντων διπλοῦς ὁ
τῆς φιλοσοφίας σκοπός, θεωρεῖται τε καὶ πράξις
ἕνα. Ἐκ τοῦ ὀνοματώδους τῆς φιλοσοφίας
ὁρισμοῦ ἄρ' αὐτοῦ ἔπεται καὶ ὁ πραγματώ-
δης. Αἰεὶ ἀναλογιζόμενοι, ποῶ τις ἢ τῆς
ἀνωτέρας ἐκείνης καὶ ἰδεώδους ἀληθείας ἐπί-
γνωσις, μαθηάμενοι, ὅτι αὕτη εἶνε ἡ ἐκ τῶν
πρώτων καὶ ἀνωτάτων ἀρχῶν, τῶν οὐχὶ ἐμ-
πειρία, ἀλλὰ τῇ καθαυτῇ νοήσει ληπτῶν, κατα-
νόησις τοῦ ὄντος ἢ ὄντος. Φιλοσοφία ἔρα
κατὰ τὸν πραγματώδη ὁρισμὸν εἶνε ἡ ἐκ τῶν
ὑψίστων καὶ πρώτων ἀρχῶν τῇ καθαυτῇ νοή-

σει ἐπὶ γνώσεως τοῦ ὄντος ἢ ὕψους. Ἐκ τῶν ἐπὶ ὄψε-
στας δὲ καὶ πρῶτας ἐρχέσθαι νοοῦμεν τὴν οὐ-
σίαν, τὰς οὐσιώδεις ιδιότητες, τὰς σχέσεις καὶ
τοὺς νόμους, τὴν πρωταρχικὴν αἰτίαν καὶ τὸν
ἐσχατον τελικὸν λόγον πάντων ὁμοῦ τῶν ὄν-
των. Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐπεται, ὅτι ἡ φιλο-
σοφία εἶνε καθολικὴ καὶ πραγματικὴ ἐπιστήμη,
ἐπὶ δὲ καὶ θεωρητικὴ ἐν τῇ στενοτέρῃ τῆς λέ-
ξεως σημασίᾳ. Καλεῖται δὲ ἐπιστήμη τῶν ἐπι-
στημῶν, πρῶτον μὲν, διότι ὑπόθεσις αὐτῆς τὸ
ὄν καθόλου ἢ ὅν, ἐν ᾧ τῶν λοιπῶν ἐπιστη-
μῶν ὑποκείμενον ἐρευνᾷς ὁρισμένον τι εἶνε
εἶδος τοῦ ὄντος, ὡς τῆς φυσικῆς τὰ φυσικὰ
φαινόμενα, τῆς φυσικῆς ἱστορίας τὰ φυσικὰ
ὄντα καὶ οὕτω καθέξῃς, καὶ δευτέρον, διότι ἡ
Φιλοσοφία ἐπιγινώσκει τὰ ὄντα οὐχὶ ἐκ τῶν
ἐγγυτέρων ἀλλ' ἐκ τῶν ἀπωτέρων, ἐκ τῶν ὑ-
ψιότων καὶ πρῶτων αἰτιῶν ἢ ἀρχῶν.

Τις αὐτῆς οὐσίας τῆς Φιλοσοφίας, ζητεῖται
ποία τις ἡ σχέση αὐτῆς πρὸς τὴν ἐξ Ἀποκα-
λύψεως ἀληθείαν καὶ τὴν ταύτης ἐπιστήμην,
τὴν Θεολογίαν.

Ἐν πρῶτοις λέγομεν, ὅτι ὁ καθαρὸς λόγος
καὶ ἡ θεία Ἀποκάλυψις ἢ αἶ ἐκ τοῦ καθαρῶ
λόγου καὶ τῆς θείας Ἀποκαλύψεως ἀληθεύει
ἀδύνατον νὰ ὦσιν ἀντιφατικαὶ ἀλλήλας αἰρου-
σαι ἔννοιαι, διότι ἀμφοτέρω ἐκ μιᾶς καὶ τῆς
αὐτῆς ἀπορρέουσιν πηγῆς, ἐκ τοῦ Θεοῦ δηλαδὴ,
ὅστις εἶνε ἡ ἀπόλυτος ἀλήθεια, ἡ πάντα τὰ
εἶδη τῆς ἀληθείας περιέχουσα πανταρχικῶν
Μονάς. Καὶ διὰ τοῦτο ἄτοπος καὶ ἄχαρις ἡ
λόγος, καθ' ὃν ἐν τῇ Φιλοσοφίᾳ εἶνε τι ἀλη-
θές, ὅπερ ἐν τῇ Θεολογίᾳ ψευδὲς καὶ τάναντα
λεν. Τὸ εἰδεχθῆς τοῦτο μεσαιωνικὸν φρόση-
μὸς διπλῆς πίστεως καὶ διπλῆς ἀληθείας, τῆς
φιλοσοφικῆς λέγει καὶ θεολογικῆς, ἐπεὶ τε-
ταραχθῶται. Καὶ ἡ μὲν θεία Ἀποκάλυψις, ὥστε
ὅτι ἐπὶ θείας στηριζομένη ἀδυστήριος, ἀξιοῦ ὑπὲρ
ἐαυτῆς τὸν τίτλον ἀπολύτου ἀληθείας, ὁ δὲ
ἀνθρώπινος πάλιν λόγος, ὥστε δὲ πεπερασμέ-
νος, ὑποκαίεται τῇ πλάνῃ, ἥτις ὡς σκιὰ διώκει
τὰ γένη τῶν θνητῶν. Ἐντεῦθεν ἀκολουθεῖ,
ὅτι ἡ Φιλοσοφία, ἡ πηγὴν γνώσεως ἔχουσα
τὸν ἐσθενῆ ἀνθρώπινον λόγον, ἀνάγκη νὰ κα-
νανίξῃ τὰς ἐαυτῆς ἐρεῦνας κατὰ τὴν θείαν
Ἀποκάλυψιν, τὸν χρυσανγῆ τοῦτον μαρμαί-
ροντα ἑστέρας, ὅστις μόνος εἰς τὸ οἰκεῖον τέλος
ἀπλανῶς δύναται νὰ ἐθύνη τὸν φιλόσοφον νοῦν

διεπλέοντα τοὺς ἄχαρις ὡκεανούς τῶν ἀνθρώ-
πολογικῶν, κοσμολογικῶν καὶ θεολογικῶν προ-
βλημάτων καὶ αἰνιγμάτων, ὅπως μὴ κατακου-
τούμενος περὶ τὴν ζητούμενην ἀλήθειαν οἰκ-
τρῶς ναυαγίῃ. Τῆς τοιαύτης Φιλοσοφίας ἑ-
ρὸς ἔσται τότε σκοπὸς ἡ ὑγιαίνουσα ἐκείνη δι-
δασκαλία τοῦ μὴ φρονεῖν παρ' ὃ δὲ φρονεῖν,
ἡ ἀναπτέρωσις καὶ προσάγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου
πνεύματος εἰς τὸν οὐράσιον διδασκαλόν,
ὅστις τὰ θεσπέσια ἐκείνα φωνεῖ «Λέγετε πρὸς
με πάντες ἀγαθὸ ἀναπνεύσα ἡμῶν, ἐγὼ εἰμι ἡ
ἀλήθεια καὶ γινώσκετε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀ-
λήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς». Ἡ τοιαύτη Φιλο-
σοφία, ἡ σαφὲς γινώσκουσα πόθεν ὁρμᾶται
καὶ ποῦ τείνει καὶ ἐπὶ τίνας σχεδίας ὁχεῖται,
καταδεικνύει, ὅσον καὶ ὅπου ἐρχομένη, τὴν πα-
ναρχίαν συμφωνίαν τῶν τοῦ καθαρῶ λό-
γου καὶ τῆς θείας Ἀποκαλύψεως διδασκαλιῶν,
ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πλείστοις τὸ ἀτέλως καὶ περι-
ωρισμένον τῆς ἀνθρωπικῆς γνώσεως καὶ οὕτω
παρορμήσει τὸν φιλόσοφον φιλοσυνεῖντα νὰ
σέβῃ καὶ τιμᾷ τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν ὡς
τὴν τελειότητα, δι' ἧς τὰ ἐσθενῆ τῆς φιλοσο-
φικῆς ἀληθείας θεραπεύονται καὶ τὰ ἑλλεί-
ποντα αὐτῆς ἀναπληροῦνται. Αἶσαν δὲ ἐξισκα-
τάριτος τῆς Φιλοσοφίας κατέχουσιν καὶ τῆς
ἐπιστήμης τῶν ἐπιστημῶν ἐξουτέλειος τὸ ἐπι-
φαιεῖσθαι αὐτῇ, ὅπως ἀπομακρύνῃται καὶ ἀπο-
ξενώται τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀπὸ τῆς ἐρῆς
τοῦ Χριστιανισμοῦ πίστεως, ἢν οὐδέποτε καὶ
οὐδαμῶς δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ ἡ ἀνθρω-
πίνη σοφία. Οἱ τὰ τοιαῦτα τολμῶντες δὲν δι-
ήλθον εἰσέτι διὰ τῆς πύλης ἐκείνης τοῦ ναοῦ
τῆς ἀληθοῦς Σοφίας, ἐφ' ἧς τὸ χρυσάον ἐπι-
γράφεται «Γινώθι σαυτὸν», οὐδὲ προσωμίλη-
σαν τῇ οὐσίᾳ τοῦ Σωφρονίστου, ὅστις φιλοσο-
φῶν τὸ βεβαιονόστατον ἐκεῖνο «Ἐν οἷδα, ὅτι
οὐδὲν οἶδα» ἐμαίετο ἐν ταῖς ψυχαῖς καὶ πρὸ
τῶν δικαστῶν ἀπολογούμενος ἐφώρει τὰ παρὰ
Πλάτωνι (Ἀπολ. Σωκρ. σελ. 23, Α καὶ Β) ἀναγινωσκόμενα «ἐκ ταυτησὶ δὴ τῆς ἐξετάσεως,
ὡ ἄνθρωπος Ἀθηναῖος, πολλὰ μὲν ἀπείχεσθαι μοι
γερόνασι καὶ οἷα χαλεπώταται καὶ βαρύνεται,
ὥστε πολλὰς διαβολὰς ἀπ' αὐτῶν γερμέναι,
ὄνομα δὲ τοῦτο λέγεσθαι, σοφὸς εἶναι οἴονται
γάρ με ἐκαστοτε οἱ παρόντες ταῦτα αὐτὸν εἶναι
σοφόν, ἃ ἂν ἄλλον ἐξελέγξω» τὸ δὲ κινδυνεύει,
ὡ ἄνθρωπος Ἀθηναῖος, τῷ ὄντι ὁ Θεὸς σοφὸς

εἶνε, καὶ ἐν τῷ χρησμῷ τοῦτο λέγειν, ὅτι ἡ
ἀνθρωπίνη σοφία ὁ λείγου τι νῦν
ἀξία ἐστὶ καὶ οὐδὲν ὅς' καὶ φαίνεται
τοῦτο λέγειν τὸν Σωκράτη, προσκεχωρησθαι δὲ
τῷ ἐμφὶ ὀνόματι, ἐμὲ παρόδειγμα ποιούμενος,
ὥςπερ ἂν εἴποι, ὅτι οὐτος ὁ μὲν, ὡ ἄν-
θρωπος, σοφώτατος ἐστὶν ὅστις
ὡςπερ Σωκράτης ἐγνώκειν, ὅτι
οὐδὲν ὅς' ἔξιος ἐστὶ τῇ ἀληθείᾳ
πρὸς σοφίαν ταῦτα οὖν ἐγὼ μὲν εἶμι
καὶ νῦν περιττὸν ζητῶ καὶ ἐρευνῶ κατὰ τὸν
Θεὸν καὶ τῶν ἀστῶν καὶ τῶν ξένων ἢν τινα
οἴωμαι σοφὸν εἶναι. «Καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων δὲ
φιλοσόφων ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν Κέντιος ἐν τῇ
Κριτικῇ τοῦ καθαρῶ λόγου, δεικνύς τὰ πέραν
τοῦ ἐμπειρικοῦ κόσμου, ὑπὸ τῆς
ἡγεμονίας Μουσῆς ἐν τῇ τῶν Ἑλλενικῶν Σχο-
λῇ ἐδόξε «Καὶ τὸ μὲν οὖν σαφὲς οὐ τις ἀ-
νὴρ ἴδεν οὐδέ τις ἔσται εἰδὼς. . . . εἰ γὰρ
καὶ τὰ μάλιστα τέχνη τετελειωμένη εἰδῶν, αὐ-
τὸς ὅμως οὐκ οἶδα» δόκος δ' ἐπὶ πᾶσι τέτυκται».
(πρὸς. Ritter et Preller, Historia Philoso-
phiae graeco-romanae, σελ. 58). ὁ δ' ἀεί-
μνητος Lotze, ὁ μετριοφρων οὗτος καὶ μετὰ
παρθεναῖς αἰδέως ἀπτόμενος τῶν φιλοσοφι-
κῶν ζητημάτων κορυφαῖος τῶν ἡμερῶν ἡμῶν
φιλόσοφος, διαμπερὲς δι' ὅλον τοῦ φιλοσοφι-
κοῦ αὐτοῦ συστήματος καταπολεμῇ τὸν ὕγκον
καὶ τὴν ἐπαρσιν τῆς τε ὁργανικῆς καὶ τῆς μηχαν-
ικῆς περὶ τοῦ κόσμου θεωρίας καὶ γνώσεως.
Ἀληθὲς, ἡ φιλοσοφία εἶνε καὶ μένει κυρία
σπουδὴ καὶ μελέτῃ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐκείνης, ἡ
δ' ἐπιστημονικὴ αὕτη ἐμαθῆα λαμπρῶς προ-
λαίπει τὴν ὁδὸν τὴν ἔχουσαν ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς
Ἱεροσόλυμα καὶ ἀπὸ τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὴν
Ἐκκλησίαν (πρὸς. καὶ τὸν ἡμέτερον Ἀπολογη-
τικ. πρὸς τοὺς καταφρονήτας τῆς πίστεως, σελ.
8 καὶ 9).—Ἐκ τῶν ἄλλων τοῦδε εἰρημένων
ὁρμώμενοι, ὁρμῶς δυνάμεθα νὰ προσδιορίσω-
μεν τὴν τῆς Φιλοσοφίας καὶ Θεολογίας πρὸς
ἀλλήλας σχέσιν καὶ ἡμᾶς νὰ κατανοήσωμεν πό-
σον ὠφελεῖ ἡ πρώτη τὴν δευτέραν. Καὶ δὴ ἐν
πρῶτοις ἀμφοτέρω, ἡ τε Φιλοσοφία καὶ Θεο-
λογία, αὐτατελεῖς καὶ αὐτόνομοι ἀποδείκνυν-
ται ἐπιστήμαι, διότι ἑκάτερα ἰδίαν ἔχει πηγὴν,
μέθοδον καὶ περιφέρειαν γνώσεως. Ἡ μὲν Θεο-
λογία δὴλον ὅτι ἐκ τῆς θείας Ἀποκαλύψεως
ἀντλεῖ τὰς θεολογικὰς ἀληθείας καὶ τοὺς ἀπο-

δεικτικοὺς τῶν ἀληθειῶν τούτων λόγους, ἡ
δὲ Φιλοσοφία ἐκ τῆς καθαρῆς νοήσεως τὰς
φιλοσοφικὰς ἀρᾷται ἀληθείας καὶ ἀποδεικτι-
κῶς ἐμπεδοῦσα αὐτὰς κατασκευάζει. Καίπερ
ὅμως μὴ συγχέοντες διακρίνομεν τὸν φιλοσο-
φικὸν ἀπὸ τῶν θεολογικῶν κύκλων, ἀλλὰ καὶ
ἀντιδιαξέστημεν αὐτοὺς. Τὸν νῦν τὸν ἡ Φι-
λοσοφία καὶ Θεολογία συγκειρικῶς ἀποτε-
λοῦσι κύκλους καὶ ἡ μὲν Θεολογία ὁ περιέχων
ἐστί, ἡ δὲ Φιλοσοφία ὁ περιεχόμενος κύκλος,
διότι ἡ κατὰ τὴν συνείδησιν τῆς ἐκκλησίας
θεία Ἀποκάλυψις, ἡ τῆς Θεολογίας ὑπόθεσις
συνίσταται οὐ μόνον ἐξ ἀληθειῶν κατὰ λόγον,
ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ λόγον, οἷον τὰ περὶ Ἀγίας Τρι-
ῆδος, ἐνανθρωπήσεως κτλ. ζητήματα εἶνε μν-
στήρια ὑπὲρ λόγον, τὰ δὲ περὶ ἀπόρρητος Θεοῦ,
ἐθανασίας τῆς ψυχῆς κτλ. ἀλήθεια κατὰ λό-
γον. Καὶ αἱ μὲν κατὰ λόγον ἀλήθειαι κοινὰ
τῇ Θεολογίᾳ καὶ Φιλοσοφίᾳ, τὰ δὲ ὑπὲρ λό-
γον μυστήρια τῆς χριστιανικῆς θρησκείας προ-
σιδιάξουσι μόνῃ τῇ Θεολογίᾳ.

Ἐκ τῆς στενοτέρας ταύτης συγγενείας τῆς
Θεολογίας πρὸς τὴν Φιλοσοφίαν καταφαί-
νεται ἡ μερίστη ἀξία καὶ ὠφέλεια, ἡ προσγε-
νομένη τῷ ἐπιστήμονι θεολόγῳ καὶ θρησκευ-
τικῷ τοῦ λαοῦ διδασκάλῳ ἐκ τῆς σπουδῆς καὶ
μελέτης τῆς Φιλοσοφίας, ἥτις τὸ μὲν εἰδολο-
γικὴ, τὸ δὲ πραγματικὴ ὠφέλεια καὶ εἰδολο-
γικὴ μὲν, διότι ἡ Φιλοσοφία, ἡ τὸ λογικῶς δια-
νοεῖσθαι καὶ μεθοδικῶς ἐρευνᾶν διδάσκουσα,
ὠφρεται εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν τῆς θρησκευτικῆς
ἀληθείας διαμόρφωσιν καὶ διατύπωσιν πραγμα-
τικῇ δέ, διότι ἐπὶ τῶν θεωρητικῶν τῆς φι-
λοσοφικῆς ἐρεῖνης πορισμάτων στηριζόμενος ὁ
θεολόγος, ὡς οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι ἐν τῇ Ἀρ-
χαίᾳ Ἑλληνικῇ ἐκκλησίᾳ φαστήρες τῆς τριση-
λίου θεότητος, οἱ τὴν οἰκουμένην ἐκτίσιν ὁρ-
μῶν θείων πυρσεύσαντες, δύναται ν' ἀνα-
ψωθῇ μέχρι τῆς ἀνθρώπου ἐφικτῆς θεωρίας
καὶ κατανοήσεως τῶν ὑπερφύτων τοῦ χριστι-
ανισμοῦ διδασκαλιῶν, ὅπότε καὶ μόνον, ὡς γή-
ρως μάλιστα τῆς σωτηρίου χριστιανικῆς ἀλη-
θείας, ἱκανὸς ἔσται, κατασκευάζων τὸν νοημά-
των αὐτοῦ τὰς βροντὰς καὶ τοὺς κεραυνούς
ἐν τῇ ὑψηλῇ τῆς Φιλοσοφίας καὶ τοῦ Ἑθαγγε-
λίου χώρῳ, νὰ καταβροντᾷ καὶ κατακεραυνῶ
τὰ σμήνη τῶν πνευμάτων τῆς πλάνης, ἵτινα
σήμερον εἶπερ ποτὲ ἐπέρχονται πρὸς ἡμᾶς

θρονον κατ' ελόντα ημετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀνέβησεν τοὺς ἀνθρώπους ἐδελφούς του καὶ υἱοὺς τοῦ πατρὸς του, ἐν τῇ ὁρᾷ δὲ τῆς τελειότητος προσερχθεὶς τὸν πατέρα ἐδήλωσε τὸ περὶ αὐτῶν θέλημα του εἰπών: «Πάτερ, ὅς ἐδιδάκεις μοι θέλω, ἵνα ὅπου εἶμι ἐγὼ κἀκεῖνοι ὦσι μετ' ἐμοῦ». (Ἰωάν. Κεφ. 16'.)

Ὁ ἄνθρωπος κατ' ελόντα θεῖον καὶ ὁμοίωσιν, ὅταν δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖ καὶ ὁ ἄνθρωπος, θεωρῶν τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἐν μετ' αὐτοῦ, ὅπως αὐτὸς ἐν μετὰ τοῦ πατρὸς του: ἰδοὺ ὁ ὁψίστος προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῇ ἐπιτελείᾳ τοῦ ὁποίου κείται καὶ τὸ ὁψίστον αὐτοῦ μεγαλεῖον.

Ὅπως ὁ ἄνθρωπος περιβλήθῃ τὸ μεγαλεῖον τοῦτο, ἀνάγκη εἶναι διευθῆναι αὐτοῦ. Θὰ διευθῇ δὲ ἢ ἐκ κοινότητος ἐκείνου, ὅστις ὁπῆρξεν ὁ πάντων μέγιστος καὶ ὅστις εἶπεν ὅτι ὡς εἶμι ἢ ὡς ἐστὶ καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ. Ὁ Ἰησοῦς ἐδοξάσθη παρὰ τοῦ πατρὸς του ὡς ὑπακούσας εἰς τὸ θέλημα αὐτοῦ ὅπως καὶ ἡμεῖς δοξαζώμεν, ἀφαιρούμεν καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ μιμηθώμεν τὸν Ἰησοῦν αὐτὸν ἔχοντες τὸν ἡμῶν καὶ ὑπογραμμόν.

Ὁ Ἰησοῦς ἐδοξάσθη γενόμενος ὁ μικρότερος πάντων. Βρέφος κατεκλίνθη οὐχὶ ἐν μεγάρῳ, ἀλλ' ἐν φάτρῃ. Παῖς καὶ νεανίας δὲν ἐκοιμήσατο, ἀλλ' ἐλογάζετο τὰ παινῶν ἔργον τοῦ τέκτορος. Ἀνὴρ δὲν ἐπιδεικνύετο καὶ δὲν ἔτρεχε κατόπιν ἐγκοσμοῦ δόξης καὶ τιμῆς, ἀλλ' ἔζη μετὰ τοῦ ὄχλου, μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἡμαρτωλῶν, ἐφελόγιστος καὶ πίνης, πτωχότερος καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, μὴ ἔχων ποδὴ τὴν νεφελὴν κλίην, ἀποστρεφόμενος τὰς ἐπιδείξεις, ἀποφεύγων τὰς πρωτοκαθιδρίας, μὴ ὑπηρετούμενος, ἀλλ' ὑπηρετῶν, πλύνων τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν του, τέλος δὲ καὶ μέχρι τοσούτου συγκατέβη, ὥστε καὶ νὰ ὑποστῇ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸν ἀτιμότερον καὶ ὀδυνηρότερον τῶν θανάτων.

Ταπεινώσεις δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀνυψώθη. Ἀτιμασθεὶς ἐτιμήθη. Καταφρονηθεὶς ἐδοξάσθη. Καταβὰς εἰς τὴν δυνάμειν εἰς οὐρανοῦς. Γενόμενος ὁ πάντων ἐλάχιστος ἐγένετο ὁ πάντων μέγιστος καὶ ὁ ὑψίστος καὶ ἰδεώδης τόπος τοῦ ἀληθοῦς μεγαλεῖου.

Ἡ ἀρετὴ λοιπὸν τῆς ταπεινώσεως, ἰδοὺ τὸ περιγραφέντες βάθρον, ἐφ' οὗ ὁ ἄνθρωπος ἀναδεικνύεται ὀψιμότερος. Τὴν ἀρετὴν ταύτην συνίστα ὁ Ἰησοῦς πρὸς ἡμᾶς, ὅτε ἐλεγε: Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρόξος εἶμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ αὐτὸς ὅσων ἐαυτὸν ταπεινώσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἐαυτὸν ὑψωθήσεται, τὴν ἀρετὴν ταύτην συνίστα καὶ ὅτε ἐδίδασκεν ὅτι προσερχθὲν εὐπρόσδεκτος τῷ Θεῷ εἶνε ἡ γινόμενη κατὰ μένας, ὅτι ἐλεημοσύνη ἀμειψιδομένη εἶνε ἡ γινόμενη ἐν τῷ κρυπτῷ, τὴν ἀρετὴν ταύτην συνίστα καὶ ὅτε νύμφας τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν εἶπεν αὐτοῖς: «Εἰ οὖν ἐγὼ ἐνίψα ἡμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὁρεῖς ὁφείλετε ἀλλήλων νέπτειν τοὺς πόδας» ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκε ἡμῖν, ἵνα, καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ

ὁρεῖς ποιήτε, ὡς καὶ ὅτε ἔλεγε: Ὁ μικρότερος ἐν πάντιν ἡμῖν ὑπάρχων οὕτως ἔσται μέγας.

Ἀλλὰ ταπεινώσεις δὲν εἶνε οὕτε ἡ γινόμενη κατὰ ὑπόθεσιν καὶ πρὸς τὸ θεωρεῖν καὶ τιμῇσθαι παρὰ τῶν ἀνθρώπων οὐτε ὁ συνεπὲς ἀμειψιδοῦς καὶ τυφλῶς φανατισμὸς σκαλὸς ἐκείνος καὶ βέλτερος ἐξουτελισμὸς τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας καὶ προσωπικότητος. Ἡ ἐσωτερικὴ ταπεινώσεις πρέπει νὰ ᾖ ἐκ ἐλευθέρου καὶ ἐκ μὲν, συνίσταται δὲ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ συνειδήσει ὅτι οὐδὲν ἄνεν τοῦ Θεοῦ ἔσται, ὅτι δὲ αὐτοῦ ἔχουμεν πᾶν δῶρον καὶ ἀγαθόν, ὅτι πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ ὑφίσταμεν καὶ προσαρμόζομεν τὸ ἡμέτερον. Θέλημα ἐκδοθέντες ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν πᾶν ἐργασίαν ἐκτελείμεν, μὴ ὑπερφρονούμεντες δι' ἡμᾶς, μὴ καταφρονούμεντες τῶν ἄλλων, συνειδότες ὅτι καὶ παλὸ ἀνάγκη πρέπει νὰ ἐργασθώμεν, ὅπως τελειωθώμεν κατὰ τὸν ἰδεώδη τύπον τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἀφιερωθῶντες ἡμᾶς αὐτοὺς εἰς τὴν διακονίαν τοῦ πλησίου καὶ τοῦ γενικοῦ ἀγαθοῦ, ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ σφαιρᾷ καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἰδίων δυνάμεων, ὡς ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις οὐκ ἔλαβε ἀδικατηθήναι, ἀλλὰ διακονῆσαι.

Ὅπως ἡ τῶν μικρότερος καὶ ταπεινὸς κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἔννοιαν, δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑλικοῦται ἐκ τῶν κατὰ τὴν περιβολὴν καὶ τὸ σώμα—ὁ Χριστὸς ἀπ' ἐκείνης ἔπειτα: «Ὁ δὲ νικηθεὶς ἀλλήλων συν τὴν καρδίᾳ καὶ τὸ πρόσωπόν σου νέει», — μήτε νὰ εἴη ἐν ἀποχωρήσει ἀπὸ τοῦ κόσμου ἢ διατελὴ ἀρετῆς ἐν αὐτῷ. Καὶ βεβαίως τις ὢν καὶ ἐκτομνηρωμένος δύναται νὰ ᾖ ἡμεῖς ὁ Χριστός, κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἔννοιαν, ἢν δὲ ἂν εἶδε ἡ ἐκκλησία τὸν Θεὸν συνειδὼς ὅτι ἄνεν αὐτοῦ οὐδὲν ἐστὶ, καὶ ἢν ἐκκλησιαστικὸς πᾶσις νεοδαυδαῖος καὶ μεταμορφωμένος χρησιμοποιοῖ τὸν Θεόν καὶ τὰ ἐαυτοῦ εἰς διακονίαν τῶν ἄλλων κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Τοιοτὴ ἡ περὶ ἀληθοῦς μεγαλεῖου θεωρία τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐκείνοι, οἵτινες δὲν κατενόησαν αὐτήν, εἶνε δυστυχεῖς. Μακαρίζονται ἐκείνοι καὶ μακαρίζονται παρ' ἄλλων οἱ φιλέργοι καὶ οἱ κενοδοξοί, οἱ καταλαμβάνοντες καὶ κτείνοντες ὑπερέχουσιν ἐν τῇ κοινότητι καὶ τῇ πολιτείᾳ θείᾳ. Τὸ τοιοῦτον ὅμως αὐτῶν μεγαλεῖον εἶνε φαινομενικὸν καὶ μάταιον, ἔσται δὲ ὡς, ὅτε αὐτὸ καὶ αὐτὰ κατελελειμμένα, οἱ δὲ πάντων μέγιστοι κηρύσσονται πάντων μικρότεροι. Εἶνε δὲ τῆς, ἐσθμῆς, ἰδιότητος, ἐπαύτης, ραβδῶν, ἀλλ' αὐτοῦ, ταπεινός, ἐν τῷ Θεῷ ζῶν καὶ νικημένος καὶ ὢν, μηδενὸς καταφρονῶν, τοῦ πάντος ἐκείνου, πρόθυμος τοῖς πᾶσι νὰ διακονήσῃ: Οὕτως ὁ πάντων μικρότερος ἔσται ὁ πάντων μέγας.

Καὶ οὕτω καταδεικνύεται ὅτι παρὰ τῶν σημερινῶν πολεμῶν τῶν τυχαίων καὶ προνομιακῶν μεγαλειῶν, παρὰ τῶν θιασωτῶν τῆς κατ' ἐξίαν ἐτιμώσεως ἐκείνου καὶ παρὰ τῶν ἐκκαρχωμένων ὅτι ἐν τοῖς νεώτεροις χρόνοις ἀνεβλάστησε διὰ τῶν νεωτέρων ἰδεῶν ἡ ἀρετὴ κατὰ τὸν ἀληθῆς μεγαλεῖον ἐκτελεῖται οὐχὶ ἐν τῇ τυφλῇ λαλῇ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀγάπῃ πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ἐν τῇ ὑπὲρ αὐτῶν ἐν μετριοφρονίᾳ ἀνταποκρίσει ἀφιερω-

σει τοῦ ἰδίου βίου, πολλῶν τούτων πρότερον ὁ Ἰησοῦς ὤρεσε τὸ ἥμιστον ἰδεώδες τῆς ἀληθοῦς ἀξίας καὶ τοῦ ἀληθοῦς μεγαλεῖου εἰπὼν ἐν σοφίᾳ παρεκδυλογίᾳ ὅτι μέγας ἔσται ὁ πάντων μικρότερος.

ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΓΑΛΑΝΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ

ΕΛΛΗΝΟΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΝ ΜΟΣΧΑ

Ἀναγινώσκοντες ἐν τῷ «Φύλλῳ τῆς Μόσχης» ἀριθ. 223 τῆς 12 Ἀυγούστου ε. ε.

Ἐν τῷ ἐνταῦθα πατριαρχικῷ Ἰερουσαλὴμ-τ. κ.φ. Μετοχίῳ διαμένει ἀπὸ πινος χρόνου εἰς τῶν εὐπαιδεύτων ἀνωτέρων Ἑλλήνων κληρικῶν, ὁ ἐρχιεπισκοπος Πατριῶν Νικηφόρος, χρηματίας ἄλλοτε τῶν Ἑλλήνων Βασιλοποιδῶν διδάσκαλος. Ὁ σκοπὸς τῆς ἐλεύσεως τῆς Α. Πανιερόντος εἰς Μόσχαν ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐρευνᾶν καὶ ἐξέτασιν τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν χειρογράφων, τῶν ἐν τῇ ἐνταῦθα Πατριαρχικῇ βιβλιοθήκῃ καὶ ἐν ἄλλαις ἀποκειμένων, ἵτινα ἀνέγρονται εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Συνάμεθα δὲ νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἡ δέμηρος ἐνταῦθα ἐργασία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Νικηφόρου ἐστέρθη διὰ πληρεστῆς ἐπιτυχίας. Ἐρευνῶν τὰ παλαιὰ ταῦτα χειρογράφα ἡ Α. Πανιερότης, ὡν τὰ πλεῖστα κατ' αὐτὸν δὲν ὑπάρχουσιν ἐν οὐδεμιᾷ τῆς Δύσεως Βιβλιοθήκῃ, εἶδεν ἀπειράριθμα συγγράμματα τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου Μάρκου καὶ ἄλλων διασήμων Ἑλλήνων Θεολόγων καὶ ἱστορικῶν, ἀκριβῶς τὴν τότε κατὰστασιν τῶν πραγμάτων περιγραφόντων καὶ διδόντων σαφεῖς ἱστορικὰς ἐνδείξεις, ὅπως μέχρι τοῦδε ἄγνωστους. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Νικηφόρου δημοσιεύεται (/; ἐν τινι Θεολογικῷ Περιοδικῷ, οὗ θεωρεῖται τακτικῶς συνεργάτης».

Ὅμοιὰ τινα γράφει καὶ ἡ «Ἐφημερὶς τῆς Μόσχης» τῆς 16 Ἀυγούστου.

ΓΝΩΜΙΚΑ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Τῆς ἀρετῆς τὴν γνῶσιν τῇ γνῶσει ἡμῶν ὁ Θεὸς ἐνέδωκε τὴν δὲ πρᾶξιν καὶ τὴν διόρθωσιν τῇ προαιεσίᾳ ἡμῶν ἐπέτροφεν.

Ἡ μὲν ἐκτὸς τοῦ ἡλίου δι' ὅπης εἰσελθοῦσα ἐν οἴκῳ πάντα φωτίζει ὁ δὲ εὐφροσύνη Κυρίου ἐν καρδίᾳ γενέ-

μενος πάντα τὰ ἐκτὸς ἐκκαρτήματα ὑποδεκνῶναι αὐτῇ. Πνεῦμα σοφίας ἐχέτω ὁ διδάσκαλος, πνεῦμα δὲ συνέσεως ὁ διδασκόμενος.

Ἄσπερ νεφέλαι τὸν ἥλιον κρύπτουσιν, οὕτως αἱ πονηραί ἔννοια τὸν νοῦν σκοτίζουν.

Ὁ μὲν βαστάζων ἀρώματα ἐκ τῆς ἀσπὸς φαίνεται, ὁ δὲ ἔχων πνεῦμα Κυρίου ἐκ τῆς αὐτοῦ ταπεινώσεως καὶ τῶν ἔργων γνωρίζεται.

Ὅσπερ τὰ πνεύματα ταράττονται θάλασσαν, οὕτω καὶ ὁ θυμὸς τὴν διάνοιαν.

Οἱ ἐν ἐκαρτίᾳ ζῶντες ἀπέθανον· οἱ δὲ ἐν δικαιοσύνῃ ὄντες, ὡς ἀποθνήσκουσιν, ζῶσι. — Δάκρυα εἰς τὸν αἰῶνα ζῶσιν (Συλομ.).

Οὐχὶ τόπος, ἀλλὰ τρόπος σωτηρίαν φέρει ἡ ψάλας. Αἱ εὐχέρεις πρὸς μετάβασιν πάντῃ ἀδύναται· οὐδὲν γὰρ οὕτω τὴν ἀκαρπείαν ἐργάζεται ὡς ἡ ἀνοσημοσύνη.

Αἱ τῶν τύκων μεταβολαὶ οὕτε φρόνησιν διδάσκουσιν, οὕτε ἀφροσύνην ἐκπαιδεύουσιν.

Ὅσπερ ὅπιν ἀδύνατον τὴν αὐτοῦ παλαιότητα (λεβηθῶν) ἐκδόσασθαι μὴ ἐν στυγερῇ ἐνδύσει· οὕτω καὶ ἡμῶς τὰς παλαιὰς περὶ τῆς καὶ τὴν παλαιότητα τῆς ψυχῆς, ἐν μὴ διὰ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ διέλθωμεν.

Ὅσπερ σίδηρος δόκιμος τὸν ἀδόκιμον ἀκρίβει δύνανται, οὕτω καὶ ὁ δόκιμος πρὸς τὸν ἀδόκιμον πολλὰς ἔσσει.

ΔΩΡΕΑΙ ΤΗΡΕ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ

Ο «ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΤΡΟΣ»

Τὸ συμβούλιον τῆς «Ἀναπλάσεως» ἐνέκρινε διὰ τὸ ἐνεστέως ἔτος πίστωσιν ἐκ θρακ. 1000, ὅπως χορηγηθῶσιν εἰς τὸ ταμεῖον ὁ «Ἀπόστολος Παύλος».

Ὁ ἐν Κύπρῳ κ. Ν. Καλλονᾶς φράγκα χρυσὰ πέντε.

ΔΩΡΕΑΙ ΤΗΡΕ ΤΗΣ «ΑΝΑΠΑΑΣΕΩΣ».

Ὁ ἐν Βραβίλ ὁμογενὴς κ. Γεώργιος Παπᾶ-ζοβιτς ἐπέμψεν εἰς τὸν Σύλλογον, ἦν κατ' ἔτος χορηγεῖ συνδρομὴν, φράγκα χρυσὰ 150.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Συλλόγου κ. Φίλιππος Παπαδόπουλος ἐδωρήσατο εἰς τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ τὰ ἑξῆς συγγράμματα. α) Méditations sur l'évangile par Bossuet. — β) Discours sur l'histoire universelle par Bossuet. — γ) Die Homiletik und Rhetorik in Beispielen nebst Kürzen Regeln, von Petz. — δ) Πολιτικὴ Γεωγραφία Δήμετα

μέρος Α'. — ε) 'Ελληνική Χρηστομάθεια Γ. Παπαβασιλείου. — ς) 'Αριθμητική Διανοπούλου. — ζ) 'Ηθική ψυχολογία Γ. Συναΐτου. — η) Στοιχειώδης 'Αριθμητική Δεμασκηνοῦ. — θ) 'Ιερὰ Ιστορία Α. Κυριακοῦ. — ι) Χριστιανική 'Ηθική Κυριακοῦ καὶ ια) Χριστιανική Κατήχησις Κυριακοῦ.

— 'Ο αἰδεσιμώτατος ἱερεὺς Εὐγένιος διευθυντὴς τῆς ἐν Κων/πόλει ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς καὶ ἐπίτιμον τῆς «Ἀναπλάσεως» μέλος, ἐδώρυσεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τρία ἀντίτυπα τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ζωοδόχος πηγὴ καὶ τὰ ἱερὰ αὐτῆς προσοφτήματα» συγγράμματός του.

— 'Ο κ. Ζωσιμᾶς 'Εσφιγμένιτης «Πολυάκτου Στρατηγημάτων» Βίβλοι ὀκτώ.

— 'Ο ἱερολογιώτατος κ. 'Ιάκωβος Δημόπουλος Βατοπεδινός, διδάσκαλος τῆς Θεολογίας καὶ ἀρχιεραμμετὴς τῆς ἐν Ἀγίῳ ὄρει Ἁθῶ ἱερᾶς κοινοῦτος, τὸ σύγγραμμά του «Ἡ 'Ηθική ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ χριστιανισμῷ τελειομένη».

Γ Ν Ω Σ Τ Ο Π Ο Ι Η Σ Ε Ι Σ

Ἀντίτυπα τοῦ περισπουδάστου συγγράμματος τοῦ κ. Σκαλτσούρη, «Θρησκεία καὶ 'Επιστήμη» εὐρίσκονται ἐν τῇ γραφεῇ τῆς «Ἀναπλάσεως» καὶ τιμῶνται δραχ. πέντε (5) ἑκάστον. Πέμπονται δὲ πρὸς πάντα αἰτήσοντα ἐλεύθερα ταχυδρομικῶν τελῶν.

Παρακαλοῦνται οἱ κ.κ. ἀνταποκριταὶ νὰ πέμψωσι κατάλογον τῶν ἔχρι τοῦδε πληρωσάντων μελῶν μετὰ τῶν ἀριθμῶν τῶν διπλοτύπων.

Παρακαλοῦνται οἱ παραγγέλλοντες ἀποστολὴν σωμάτων τοῦ Περιοδικοῦ τοῦ α' καὶ β' ἔτους νὰ συναπυστέλλωσι καὶ τὸ ἀντίτιμον αὐτῶν τοῦ μὲν α' δραχ. 5 τοῦ δὲ β' 7 διὰ τοὺς ἐγγεγραμμένους ἢ ἐγγεγραμμένους συνδρομητὰς· διότι ἐλήφθη ἀπόφασις τοῦ Συμβουλίου, ἵνα εἰς οὐδέναι τοῦ λοιποῦ πέμπηται τὸ σῶμα ἐὰν μὴ προκαταβῇ τὸ ἀντίτιμον. Διὰ τοὺς μὴ συνδρομητὰς τὰ σῶματα τιμῶνται ἀνὰ δέκα δραχμὰς.

Ἀδ' διὰ τοὺς ἐν τῷ ἑσπερικῷ δραχμῶν λογίζονται εἰς φράγμα χρόνῳ διὰ τοὺς ἐν τῷ ἑσπερικῷ.

Τὰ ταχυδρομικὰ ἐξοδὰ εἰσὶν εἰς βάρος τοῦ Συλλόγου διὰ πᾶσαν ἀποστολὴν.

Παρακαλοῦνται τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου ὅσων καθυστερεῖται ἢ συνδρομὴ νὰ πέμψωσι αὐτὴν ὅσον τάχος δι' ἐπιστολῆς τῶν.

Πᾶσα ἀποστολὴ χρημάτων πρὸς τὸν Σύλλογον γίνεται ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν ταμίαν αὐτοῦ κ. 'Ακριβὸν 'Ακριβοῦ.

Παρακαλοῦνται οἱ κ. κ. συνδρομηταὶ τῆς «Ἀναπλάσεως» οἱ ἐλλείποντες διαμνην ν' ἀναγγέλλωσι τοῦτο εἰς τὴν Διεύθυνσιν αὐτῆς.

Α Α Η Λ Ο Γ Γ Ρ Α Φ Ι Α

κ. Γ. Ζαδ. Περιστέως· ἐγκαρυστοῦμεν διὰ τὴν προθυμίαν· ὁ προσφιρόμενος χάρτης ἀκατάλληλος. — κ. Κ. Ζαλ. 'Ιωάννιναις συνεμφωρόθημεν. — Πανος. κ. Χορ. Καν. Τράπολιν· διεύθυνσιν διωρυσάμεν. — κ. Γεώρ. Μπ. 'Αμφισσαν· ζητηθέντα φύλλα ἐστάλησαν. — κ. Ἰωδ. Βρετ. Λευκάδα· ἐγράψαμεν. — κ. Χρ. Πικρ. Κωνσταντινούπολιν· συμμορφούμεθα· σταλόντα βιβλία ἐλήφθησαν· ἴδετε βλ φύλλον. — κ. Ἰλ. Κονκ. Μυτιλήνην· ἑκλ. Κονκ. φυλλάδια παρεδόθησαν εἰς τὴν Ἰνταθθα ἀντιφών του· κατὰ τὰ λοιπὰ συνεμφωρόθημεν. — κ.κ. Αἰδ. ἱερ. Ἀγκθ. Σταμ. καὶ 'Ιάκ. Κορ. Κωνσταντινούπολιν· συνεμφωρῶμεν· ἐγκαρυστοῦμεν διὰ τὸν ὅτις τῆς «Ἀναπλάσεως» θύρον· ὅρων· ἔχλον. — κ. Σπ. Σαυδ. 'Ηνωμέναις Πολιτείαις Ἀμερικῆς· συνεμφωρῶμεν· ἐλήφθη συμμορφούμεθα. — κ.κ. Αἰδ. ἱερ. Α. Γ. Σαβ. καὶ Γ. Ψιμ. Πάτραις, Περ. Ραζ. Βόλον, Ἄν. Κολ. καὶ Κων. Παπαγιαν. Αἰαντοκλάδι· συνεμφωρῶμεν· ἐγκαρυστοῦμεν. — κ. Δ. Α. Σημ. Μυτιλήνην· χρήματα ἐλήφθησαν· ἐγκαρυστοῦμεν· ζητηθέντα στάλλονται. Κυρίαν Σπ. Α. Αἴγιον καὶ κ. Κ. Νικ. Ασπιδίως Κέρκυραν. — Παρακαλεῖσθε νὰ συμμορφωθῇτε πρὸς τὰ ἐν τῇ τελευταίᾳ σελίδι τῆς «Ἀναπλάσεως» ἀναφερόμενα, κ. Γερ. 'Απ. Χάλην· συμμορφούμεθα. Πανος. κ. Γ. Μ. Ἀργυρόλιον· ζητηθέντα φύλλα πέμπονται.

Τύποις Α. Κυλαμίκη καὶ Ν. Τριανταφύλλου

— Κάτωθι τοῦ Δημαρχείου. —